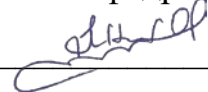

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

 _____ Максим БУЛИК

«19» листопада 2024 р.

«УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ»

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми «Міжнародні
відносини»

Смотрицького Артема Олександровича

Науковий керівник:

Булик Максим Володимирович, к.політ.н.,
доцент кафедри політології та міжнародних
відносин Маріупольського державного
університету

Рецензент: Фесенко Микола Васильович,
д.політ.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу
трансатлантичних досліджень, Державна
установа «Інститут всесвітньої історії НАН
України»

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою відмінно / 90 / А

Секретар ЕК Анастасія ТРОФИМЕНКО

«17» грудня 2024 р.

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН.....	26
Висновки до розділу 2.....	44
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА СЛОВАЧЧИНИ.....	46
Висновки до розділу 3.....	63
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми. Словаччина належить до тих партнерів України, яку об'єднують з нашою державою століття історичних, культурних та політичних зв'язків. Спільний кордон переносить Словаччину до розряду важливих стратегічних партнерів України – особливо в умовах протистояння гібридній агресії Російської Федерації, а потім і повномасштабному вторгненню. Аналіз досвіду двосторонніх українсько-словацьких відносин у теоретичному аспекті дозволить виокремити найбільш нагальні та водночас гострі питання, які потребують оперативного вирішення. До таких питань можна віднести співпрацю у галузі євроінтеграції України, двосторонню регуляцію прав меншин, міграційні аспекти взаємовідносин тощо. Таким чином, студіювання теоретичного підґрунтя відносин між Україною та Словаччиною дозволить виробити оптимальну модель майбутньої співпраці вже у межах Європейського Союзу.

З практичною точки зору розробка проблемних аспектів українсько-словацьких відносин має розвиватися у напрямі концентрації спільних зусиль задля протидії російській агресії. У цьому контексті тема пропонованої кваліфікаційної роботи є особливо важливою з огляду на посилення проросійських сил у словацьких урядових колах, що пов'язано з приходом до влади прем'єр-міністра Роберта Фіцо. За прем'єрства Р. Фіцо Словаччина стрімко була включена в орбіту впливу Російської Федерації, що поклало початок створення навколо України пасма держав, що вкрай неоднозначно, а скоріше негативно ставляться до перспектив інтеграції України до європейського співтовариства. Безумовно, особисті політичні вподобання очільника словацького уряду не відображають суспільних настроїв у країні, тож Словаччина й надалі, безперечно, залишатиметься одним з ключових стратегічних партнерів України незалежно від підсумків триваючої війни.

Таким чином, розробка проблематики двосторонніх українсько-словацьких відносин має значну теоретичну та практичну значущість і потребує більш широкого погляду у розрізі актуальної суспільно-політичної кон'юнктури.

Об'єктом дослідження є двосторонні відносини між Україною та Словаччиною, а *предметом* – основні вектори двосторонньої взаємодії між двома державами на сучасному етапі.

Географічні межі кваліфікаційної роботи доцільно визначати у двох площинах. Оскільки ми намагаємося вписати двосторонню взаємодію між Україною та Словаччиною у широкий контекст політичних процесів, що відбуваються на теренах Європейського Союзу, то, з одного боку, географічні рамки доцільно обмежувати територією всієї Європи та Російської Федерації, яка географічно лише частково має відношення до європейського континенту.

Аналогічна диференціація спостерігається і у питанні визначення *хронологічних меж* нашої студії. Оскільки тема роботи обмежується сучасним станом українсько-словацьких відносин, то варто обмежити хронологію дослідження періодом триваючої російської агресії, як важливого безпекового чинника, що загрожує існуючому світоустрою, тобто періодом з 2014 по 2024 рік. Однак, в ході розробки проблематики виникає необхідність подекуди звертатися до історичного досвіду взаємин між двома державами, які були встановлені 30 січня 1993 року – невдовзі після проголошення незалежності Словацької Республіки. Таким чином, у більш широкому контексті ми обмежуємо хронологічні рамки кваліфікаційної роботи періодом 1993-2024 рр.

Комплексний та багатоаспектний характер порушеної проблематики вимагає залучення широкого кола джерел не тільки української та словацької сторони, але й документів, що висвітлюють загальні принципи двосторонньої співпраці між суб'єктами міжнародного права, ключові документи ООН та ЄС, міжнародні угоди тощо.

Джерельну базу кваліфікаційної роботи доречно характеризувати за окремими групами, вказуючи на ступінь залучення того, чи іншого джерельного масиву для вирішення конкретних дослідницьких завдань.

До першої групи варто віднести документи державних та міжнародних установ і організацій, що напряду стосуються проблематики міждержавного співробітництва між Україною та Словаччиною. Зокрема, під час підготовки кваліфікаційної роботи були залучені матеріали, що розміщені на офіційних веб-порталах зовнішньополітичних відомств Словаччини та України, документи ООН, матеріали, що стосуються транскордонного співробітництва на базі Карпатського Єврорегіону, а також документи торгово-промислових палат обох держав, що дозволили визначити рівень економічної співпраці між офіційними Києвом та Братиславою протягом 2014-2024 рр. [13; 36-39; 60].

Оскільки в полі зору нашого дослідження знаходилися не лише офіційні урядові позиції обох держав, а й позиції ключових політичних сил Словаччини та України, то було залучено програмні документи політичних партій, національно-культурних товариств, просвітницьких організацій тощо. Комплекс статистичних джерел представлено щорічниками управлінь статистики Республіки Словаччина та України, матеріали переписів населення, що в обох державах проходили практично одночасно [41-42; 52]. Окремо також необхідно відзначити матеріали як офіційних, так і комерційних періодичних видань, що дозволяють прослідкувати суспільну реакції на ті чи інші етапи розвитку двосторонніх відносин між країнами-партнерами [11; 15; 29; 44-45; 47; 51; 54].

Нагальна потреба комплексного монографічного опрацювання політичних процесів, що характеризують українсько-словацькі відносини в останнє десятиліття обумовлена практично повною відсутністю ґрунтовних політичних оглядів проблеми.

Серед робіт загального характеру неможливо оминати увагою студій Степана Віднянського, внесок якого у розробку проблематики історії міжнародних відносин Центрально-Східної Європи важко переоцінити.

Однак, підкреслимо, що Віднянський концентрувався виключно на історичних аспектах проблеми. Певним підсумком досліджень Степана Віднянського стала його монографія «Українсько-словацькі відносини: здобутки і перспективи», яка в більшості не стосується обраного нами хронологічного відрізка, проте відображає певні тенденції політичного розвитку обох країн, що не зазнали зміну з плином часу [5; 8-9]. Серед добре опрацьованих проблем українсько-словацьких відносин згадаємо про тематику суспільно-політичного розвитку Словаччини загалом, яку висвітлював Анатолій Ключкович.

Неможливо оминати увагою відносно свіжу колективну монографію словацьких дослідників Яцека Кухарчука та Григорія Месежнікова, які звернулися до проблеми реакції країн Вишеградської групи на розгортання гібридної агресії Росії проти України та анексію Криму. Ця праця була написана по «гарячих слідах» і вийшла у 2015 році англійською мовою [48]. Словацький політолог Олександр Дулеба результативно працює над тематикою реакції словацького політикуму на євроінтеграційні потуги України. Дулеба – українець за походженням і під час свого дослідження активно залучає матеріали обох країн [46].

Загалом, необхідно наголосити, що станом на сьогодні проблема розвитку двосторонніх відносин між Україною та Словаччиною на сучасному етапі залишається недостатньо розробленою порівняно з тематикою, що стосується відносин України з іншими європейськими партнерами. Відзначимо також, що проблема розглядалася переважно в історичному контексті, а також крізь призму загальних нарисів розвитку дипломатичної служби Словаччини та України.

Метою дослідження є комплексна характеристика українсько-словацьких відносин періоду 2014-2024 рр. Поставлена мета може бути досягнута лише шляхом вирішення наступних дослідницьких **завдань**:

- окреслити теоретико-методологічні засади дослідження;

- характеризувати трансформацію політичних відносин між Україною та Словаччиною, що мала місце після початку гібридної агресії Росії проти України;

- висвітлити основні аспекти українсько-словацьких відносин у соціально-гуманітарній сфері.

Методологічна база кваліфікаційної роботи представлена як загальнонауковими так і спеціальними методами політологічних досліджень. Серед загальнонаукових методів наголосимо на важливості використання методів аналізу та синтезу, індукції та дедукції, системного методу. Дослідження виконане із дотриманням принципів об'єктивності, системності та всебічності, що да змогу говорити про комплексний та міждисциплінарний підхід до вирішення конкретних дослідницьких завдань. Серед спеціального інструментарію політологічних досліджень були використані соціетальний, неінституціональний, партологічний та ряд інших методів, які більш структуровано та ґрунтовно будуть розглянуті у першому розділі кваліфікаційної роботи.

Наукова новизна пропонованого дослідження полягає у самій постановці складної та фактично нерозробленої проблематики як у розрізі української, так і словацької політичної науки.

Зокрема, *уперше*:

- проведене комплексне дослідження українсько-словацьких відносин періоду 2014-2024 рр.;
- запропоновано та обґрунтовано оригінальну періодизацію вказаного відрізка політичних відносин між обома державами;

уточнено:

- значення економічного складника у відносинах між Україною та Словаччиною та його пряма залежність від рівня ескалації російсько-українського конфлікту;

набуло подальшого розвитку:

- твердження про вирішальну роль діаспори у злагодженні кризових моментів двосторонніх українсько-словацьких відносин.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості їх використання для складання методичних рекомендації, аналітичних довідок та проектів двосторонніх угод, що стосуються українсько-словацьких відносин. Матеріали кваліфікаційної роботи також можуть бути використані у викладацькій діяльності, під час розробки курсів, що дотичні історії міжнародних відносин, політичних систем зарубіжних країн, політичних інститутів та процесів, економічних факторів у міжнародних відносин тощо.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи здійснена у вигляді підготовки та публікації 1 (одних) тез доповіді на Декаді студентської науки Маріупольського державного університету.

Структура дослідження обумовлена метою та поставленими дослідницькими завданнями та складається з вступу, трьох основних розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 62 позиції. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 78 сторінок, з яких 68 сторінок – основний текст.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У контексті міждержавних відносин ключова термінологія часто зосереджується навколо конкретної динаміки дипломатичної, економічної та культурної взаємодії між націями. У загальних рисах зупинимося на деяких ключових термінах, які часто зустрічаються в дискусіях про міжнародні відносини.

Під *двосторонніми відносинами* ми розуміємо прямі політичні, економічні і культурні відносини між двома країнами. Двосторонні відносини зазвичай передбачають офіційні угоди, економічні договори, торговельну політику та дипломатичну взаємодію, наприклад розміщення посольств і офіційні візити.

Визнання однією державою існування та суверенітету іншої держави, що уможливорює офіційні відносини ми будемо окреслювати як *дипломатичне визнання*. Ця концепція має вирішальне значення для міждержавних відносин, оскільки вона встановлює легітимність і сприяє співпраці з низки питань.

Економічна дипломатія – використання економічних інструментів, таких як торговельна політика, інвестиційні стимули та допомога розвитку, для досягнення цілей зовнішньої політики. У сучасних міжнародних відносинах дедалі більше уваги приділяється економічній дипломатії, оскільки країни використовують торговельні угоди та економічну допомогу для сприяння позитивним відносинам або здійснення впливу.

Геополітичний вплив. Цей термін відображає здатність держави впливати на політику та дії інших держав на основі географічного положення, політичних союзів або військової сили. У випадку України та Словаччини позиція Словаччини в НАТО та ЄС дозволила їй відігравати значну роль у регіональній безпеці щодо України [5, с. 156-157].

М'яка сила. На відміну від «жорсткої сили», яка передбачає військову та економічну могутність, м'яка сила зосереджена на здатності формувати

переваги інших через культурну привабливість, ідеологію та дипломатичний вплив. Наприклад, ініціативи культурної дипломатії, такі як програми освітнього обміну, зміцнюють відносини між державами за допомогою позитивного непримусового впливу.

Термін «*стратегічне партнерство*» позначає формалізовані відносини, які не є формальним альянсом, але включають співпрацю в ключових стратегічних питаннях, таких як оборона, боротьба з тероризмом або технології. Партнерство часто ґрунтується на взаємних інтересах, особливо коли країни не хочуть укласти зобов'язуючі альянси.

Транснаціональні проблеми – виклики, які перетинають національні кордони та потребують міжнародної співпраці для вирішення, включаючи зміну клімату, міграцію та пандемії. Такі проблеми часто вимагають залучення кількох держав або міжнародних організацій [32].

Ці терміни є основоположними для аналізу та обговорення складної мережі відносин, які складають міжнародні відносини, кожен з яких представляє окремий аспект того, як країни взаємодіють, співпрацюють і іноді конкурують на глобальній арені.

Понятійно-категоріальний апарат дослідження українсько-словацьких відносин охоплює теоретичні основи, ключові поняття та аналітичні категорії, що використовуються для дослідження політичної, історичної, економічної та культурної динаміки двосторонніх відносин між Україною та Словаччиною. Враховуючи складний історичний та геополітичний ландшафт Центральної та Східної Європи, вивчення цих відносин часто передбачає мультидисциплінарний підхід, що спирається на історію, політологію, економіку та соціологію. Нижче спробуємо охарактеризувати ключові аспекти, які обумовлюють застосування понятійно-категоріального апарату одразу кількох галузей сучасної гуманітаристики:

Обидві країни поділяють спадок того, що вони були частиною більших імперій (Австро-Угорщини та Радянського Союзу), що кардинальним чином відбилося на їхній взаємодії у культурному та політичному плані.

Дослідження має враховувати процеси демократизації, економічного переходу та формування національної ідентичності, які відбулися після розпаду Радянського Союзу, зокрема в Україні. Питання кордону та меншин: історичні кордони та існування української та словацької меншин на територіях одна одної дещо ускладнюють вивчення транскордонних відносин та міжетнічної співпраці між державами.

Членство Словаччини в НАТО та ЄС контрастує з поточними зусиллями України щодо інтеграції, формуючи двосторонні відносини через різні пріоритети безпеки та економічні стандарти. Регіональні альянси, такі як Вишеградська група (до якої належить Словаччина), впливають на політику Словаччини щодо України з побічними наслідками для безпеки, торгівлі та культурної співпраці. Безпекові виклики з боку України (особливо триваючий конфлікт з Росією) впливають на занепокоєння Словаччини безпекою кордону та її дипломатичну позицію щодо українського суверенітету.

Важливими категоріями для розуміння економічних зв'язків України та Словаччини є поняття, що характеризують торгівельно-економічне співробітництво: двостороння торгівля, інвестиції та трудова міграція. Словацько-українські економічні відносини формуються через відмінності в регулятивних стандартах і рівнях економічного розвитку.

Будучи транзитною країною для російського газу в Європу, енергетичні відносини Словаччини з Україною є критично важливими, особливо в контексті енергетичної безпеки та зусиль ЄС щодо диверсифікації. Дослідження часто зосереджується на маршрутах трубопроводів, сховищах газу та взаємозалежності в ланцюгах постачання енергії [28, с. 3-7].

Спільна слов'янська спадщина та взаємні культурні впливи важливі для розуміння причин та наслідків застосування «м'якої сили» та зусиль публічної дипломатії. Програми регіонального розвитку та транскордонні проекти, що фінансуються ЄС, відіграють важливу роль у сприянні співпраці на місцевому рівні, особливо в прикордонних регіонах. Трудова міграція, зокрема українців до Словаччини, має економічні, соціальні та культурні наслідки. Українські

діаспорні мережі та спільноти мігрантів у Словаччині є ключовими аналітичними категоріями для вивчення зв'язків між людьми.

Конструювання та сприйняття національних ідентичностей значною мірою формують дипломатичні відносини. Словацький та український історичні наративи часто перетинаються, але й розходяться, особливо щодо інтерпретацій спільних історичних подій.

Питання використання мови, прав меншин і освіти для етнічних меншин, особливо в прикордонних регіонах, є центральними для розуміння двосторонніх відносин. Поняття суверенітету, територіальної цілісності та незалежності є особливо важливими для України з огляду на її відносини з Росією. Підтримка Словаччиною суверенітету України є наріжним каменем дипломатичних відносин [31, с. 122-124,128].

Таким чином, дослідження українсько-словацьких відносин спирається на понятійно-категоріальний апарат, який включає історичну спадщину, геополітичні рамки, економічну взаємозалежність і соціальний обмін. Ці категорії допомагають проаналізувати суперечливі аспекти відносин, фіксуючи еволюцію українсько-словацької взаємодії в контексті геополітики Центральної та Східної Європи.

Дискурс навколо українсько-словацьких відносин часто спирається на кілька ключових термінів і понять, сформованих останніми історичними подіями та геополітичними викликами, особливо у світлі російської агресії в Україні та змін у внутрішній політиці Словаччини. Розглянемо ці категорії більш детально:

1. Економічна дипломатія. Ідея економічної дипломатії займає важливе місце у формування політики Словаччини щодо України, наголошуючи на економічній співпраці, а не на відкритих політичних союзах. Цей підхід, запропонований новим урядом Словаччини на чолі з прем'єр-міністром Робертом Фіцо, відображає стратегічний зсув, спрямований на пріоритет економічних інтересів Словаччини в її дипломатичних зусиллях. Економічні зв'язки між країнами охоплюють такі галузі, як металургія,

автомобілебудування та енергетика, зі значним потенціалом для подальшого зростання в туристичному та технологічному секторах.

2. Співпраця у сфері безпеки та енергетики. Енергетика була наріжним каменем українсько-словацьких відносин, зокрема через реверсний потік газу зі Словаччини в Україну через трубопровід Вояни-Ужгород. Ця співпраця є ключовою для енергетичної безпеки України, зменшення залежності від поставок російського газу. Крім того, Міністерство оборони Словаччини історично підтримувало Україну військовим обладнанням та гуманітарною допомогою, але останні зміни в уряді вказують на можливе зменшення підтримки, пов'язаної з обороною.

3. Інформаційна війна та дезінформація. Політика Словаччини відносно України також передбачає протидію дезінформації, зокрема російській пропаганді. Міністерство оборони та зовнішньополітичне відомство Словаччини раніше впроваджувало стратегії інформування громадян і протидії дезінформації в соціальних мережах, намагаючись зберегти громадську підтримку України. Ця стратегія підкреслює термін «стратегічна комунікація», демонструючи намір Словаччини керувати суспільним сприйняттям українського конфлікту. Проте нещодавній поворот до нейтральних чи внутрішньополітичних повідомлень відображає балансування Словаччини між її зобов'язаннями перед НАТО та внутрішньою політичною динамікою.

4. Гуманітарна допомога та культурний обмін. Окрім економічної та оборонної співпраці, важливими елементами є гуманітарна допомога та культурні зв'язки. Україну та Словаччину пов'язують історичні зв'язки, і існують зусилля для зміцнення культурних зв'язків через обміни, освітні програми та підтримку громади. Такі діячі, як словацько-українська письменниця Ольга Бенч, підкреслюють культурну дипломатію як міст між двома націями, підтримуючи культурне взаєморозуміння та співпрацю в освіті [21, с.183-187].

У нещодавньому аналізі такі автори, як Крістіна Шефчікова та Наталія Ткачова, обговорюють підхід Словаччини до балансування цих факторів, особливо відзначаючи перехід від активної участі в обороні України до економічної та культурної співпраці. Позиції ключових аналітичних центрів, таких як New Europe Center, також наголошують на невикористаному потенціалі економічної співпраці, яка могла б змінити словацько-українські відносини на тлі зміни потреб у регіональній безпеці [56].

Історіографія українсько-словацьких відносин на сучасному етапі – це галузь, що стрімко розвивається, зосереджуючись на політичних, економічних, культурних та історичних аспектах взаємодії між Україною та Словаччиною, особливо в контексті пострадянського розвитку, євроінтеграції та складнощів геополітики. Східної Європи. Науковці зосереджувалися на різних аспектах, зокрема питаннях кордонів, правах меншин, історичній пам'яті та проблемах безпеки, сформованих розширенням НАТО та ЄС.

Такі вчені та дипломати-практики, як Григорій Немиря та Павло Клімкін, досліджували політичну динаміку між Україною та Словаччиною, особливо в контексті після 1991 року. Вони намагалися з'ясувати, як Україна та Словаччина перейшли від радянських сателітів до незалежних держав і, зрештою, до більш тісної інтеграції із західними інституціями. Автори часто підкреслюють вплив революції Євромайдану 2014 року та подальшої російської анексії Криму на двосторонні відносини.

Проблему транснаціонального та транскордонного співробітництва розробляють Маріан Гіба та Микола Рябчук. Вони зосереджуються на ролі транскордонного співробітництва у зміцненні тісніших зв'язків між Україною та Словаччиною. Вони аналізують транскордонну торгівлю, екологічні проекти та фінансовані Європою ініціативи, спрямовані на встановлення зв'язків між громадами по обидві сторони кордону [34, с. 9-10].

Студіюванням проблеми прав меншин займаються такі науковці як Олег Христюк та Олександр Дулеба, які обговорюють словацьку меншину в Україні та українську меншину в Словаччині. Вони розглядають політику,

законодавство та культурні програми, спрямовані на підтримку цих меншин, а також питання мовних прав, які були джерелом суперечок і переговорів між двома країнами.

Віктор Чумак та Мирослав Куси, досліджують роль історичної пам'яті та ідентичності в українсько-словацьких відносинах. Це включає складну спадщину Другої світової війни, політику радянської доби та різні способи, як Україна та Словаччина усвідомлювали та репрезентували свою спільну історію. Ця сфера стала особливо актуальною, оскільки обидві країни мали досвід зростання популярності правих течій та стикалися з експлуатацією історії в сучасній політиці.

Безпековий вимір українсько-словацьких відносин, зокрема в контексті російського впливу у Східній Європі, є ще однією важливою темою. Такі вчені, як Олександр Задорожній та Радован Гейст, досліджували роль Словаччини як члена НАТО та її вплив на безпеку України. Ці дослідження часто оцінюють наслідки російської агресії в Україні та те, як членство Словаччини в ЄС і НАТО впливає на регіональну стабільність.

Оскільки Словаччина є членом ЄС, а Україна – кандидатом на членство, дослідження таких науковців, як Богдан Яременко та Петер Кратохвіл, зосереджуються на впливі Європейського Союзу на українсько-словацьких відносинах. Це включає роль ЄС у сприянні співпраці, реформам та економічному зростанню в Україні, а також вплив фінансованих ЄС ініціатив на українсько-словацький прикордонний регіон [6; 46].

У контексті проблематики кваліфікаційної роботи вважаємо за доцільне більш детально спинитися на розробці проблеми двосторонніх відносин між Україною та Словаччиною після розгортання гібридної агресії Російської Федерації на Сході України, тобто після 2014 року. Після 2014 року тема українсько-словацьких відносин стала особливо актуальною через геополітичні зрушення, спричинені анексією Криму Росією та підтримкою нею сепаратистських рухів на сході України. Криза підкреслила вразливість країн Східної Європи та підвищила важливість регіональної безпеки,

транскордонного співробітництва та інтеграції в ЄС для України. Науковці, які досліджують українсько-словацькі відносини з 2014 року, зосереджуються на багатьох вимірах відносин, включаючи проблеми безпеки, політичну дипломатію, економічні зв'язки та культурні питання.

Мілан Ніч проаналізував, як позиція Словаччини в НАТО впливає на її політику щодо України, особливо враховуючи те, що Словаччина намагалася зрівноважити свою потребу в енергетичних зв'язках з Росією занепокоєнням щодо безпеки через посилення російської агресії в Україні. Олександр Задорожній зробив внесок у розуміння того, як українська зовнішня політика використовувала підтримку Словаччини на регіональних і міжнародних аренах, особливо в рамках ЄС, де Словаччина виступала захисником суверенітету та інтеграції України в європейській структурі.

Павло Клімкін, колишній міністр закордонних справ України, багато писав про дипломатичний зв'язок України зі Словаччиною в рамках її ширшої стратегії зміцнення контактів з країнами-членами ЄС. Його робота підкреслює важливість дипломатичної координації для протидії російським наративам і отримання підтримки для прагнень України вступити в ЄС.

Маріан Гіба зосередився на словацько-українських дипломатичних діалогах, зокрема на тому, як політичне керівництво обох країн реагувало на спільні виклики після кримської кризи. Його дослідження досліджує позитивні зміни в дипломатичних обмінах і взаємну вигоду для Словаччини та України у побудові міцніших двосторонніх відносин.

Василь Філіпчук наголошував на важливості Словаччини як стратегічного партнера України у Вишеградській групі. Він проаналізував, як Україна співпрацювала зі Словаччиною для мобілізації дипломатичної підтримки всередині ЄС, щоб протистояти російському впливу та забезпечити додаткову підтримку суверенітету та територіальної цілісності України [48].

Ласло Шарка та Мирослав Кучинка дослідили, як ситуація після 2014 року вплинула на українсько-словацьку співпрацю в енергетиці, зокрема транзиті газу. Вони проаналізували роль Словаччини у забезпеченні України

реверсними потоками газу, що дозволило Україні зменшити залежність від російського газу, що є значним економічним і стратегічним кроком. Їхнє дослідження вивчає мотивацію Словаччини підтримувати таку енергетичну диверсифікацію та ширший економічний вплив на Україну.

Богдан Яременко розглянув розвиток торгових відносин між двома країнами, відзначивши збільшення українського експорту до Словаччини та взаємну економічну вигоду. Його робота зосереджена на довгостроковому потенціалі цих економічних зв'язків для посилення стійкості України проти російського економічного тиску.

Про підтримку Словаччиною зусиль України щодо інтеграції в ЄС, зокрема про допомогу Словаччини в навігації з адміністративними та технічними вимогами ЄС писав Петер Кратохвіл. Його дослідження обговорює, як Словаччина, як член ЄС із недавнім досвідом вступу, запропонувала модель і практичну підтримку євроінтеграційних прагнень України.

Олег Христюк розглянув політику ЄС щодо лібералізації кордонів та візового режиму, які стосуються України, підкресливши підтримку Словаччиною заходів, які дозволяють громадянам України легше отримати доступ до ЄС. Його робота обговорює довгостроковий соціальний та економічний вплив лібералізації візового режиму на українські громади в прикордонних регіонах.

Питання культурної та історичної пам'яті дослідив Микола Рябчук. Його цікавило, як криза в Україні вплинула на культурні відносини між Україною та Словаччиною, з акцентом на національну ідентичність та історичну пам'ять. Дослідження Рябчука зосереджено на тому, як обидві країни працювали над створенням спільних історичних наративів, які протистоять російській пропаганді, наголошуючи на стійкості та спільних демократичних прагненнях обох націй [43].

Історіографія українсько-словацьких відносин після 2014 року відзначається акцентом на безпеці, енергетичній співпраці, інтеграції в ЄС та

спільних культурних та історичних питаннях. Науковці підкреслили унікальну роль Словаччини у допомозі європейській інтеграції України та її прагматичну позицію як країни-члена НАТО, відданої регіональній стабільності. Цей масив робіт підкреслює важливість українсько-словацьких відносин як частини ширшої боротьби за вплив і стабільність у Східній Європі, підкреслюючи розвиток відносин на тлі триваючої геополітичної напруги з Росією.

Дослідження впливу повномасштабного вторгнення Росії в Україну на українсько-словацькі відносини зосереджено насамперед на безпекових, політичних та економічних наслідках для Словаччини, країни-члена НАТО та ЄС, яка має значні зв'язки з Україною. Російське вторгнення посилює підтримку Словаччиною України, вплинувши як на її внутрішню політику, так і на регіональні альянси.

Кілька політологів та експертів з міжнародних відносин досліджували ці наслідки. Наприклад, Лоуренс Фрідман у своїх ширших дослідженнях конфлікту в Україні досліджував аналізував наслідки для сусідніх країн, наголошуючи на посиленні ролі Словаччини у підтримці України через військову та гуманітарну допомогу. Андрій Циганков та Еліас Гьотц також проаналізували російську стратегію щодо «ближнього зарубіжжя», яка наголошує на проблемах безпеки східноєвропейських країн, таких як Словаччина, та її реакції на зростаючий російський вплив і агресію.

Крім того, словацькі наукові та політичні дискусії, такі як дослідження Європейського парламенту, підкреслюють, що війна зміцнила зобов'язання Словаччини щодо санкцій ЄС проти Росії та збільшення військових витрат у рамках НАТО. Ці зміни відображають глибокі зміни у словацько-українських відносинах, особливо у світлі спільних проблем безпеки та потоку українських біженців, яких Словаччина активно підтримує [28, с. 14-21].

Більш широку панораму впливу повномасштабного вторгнення на міжнародні відносини дає робота Майкла Макфола про російську зовнішню політику, а також політичні звіти, опубліковані Європейським парламентом, які детально описують коригування стратегічної, економічної та соціальної

політики Словаччини у відповідь на вторгнення. Ці роботи разом показують, як словацько-українські відносини еволюціонували від співпраці до міцнішого альянсу на тлі спільних викликів, спричинених діями Росії.

Для аналізу джерельної бази студіювання сучасних українсько-словацьких відносин, зокрема в контексті російського вторгнення в Україну, науковці та аналітики поділяють джерела на кілька ключових груп.

1. Первинні урядові та дипломатичні документи. До них належать офіційні повідомлення від урядів України та Словаччини, двосторонні угоди та спільні заяви, особливо ті, що стосуються співпраці в енергетичній безпеці, прикордонному контролі та військовій допомозі. Наприклад, дискусії між українським прем'єр-міністром і словацькими офіційними особами висвітлюють допомогу Словаччини Україні та енергетичну співпрацю, на яку вплинула регіональна нестабільність і політичні зміни, як це було видно з останніх урядових зустрічей [36-39].

2. Звіти міжнародних організацій і аналітичних центрів: такі інституції, як Європейський Союз, НАТО та Вишеградська група, надають широкий аналіз того, як війна змінила динаміку європейської безпеки, з конкретними посиланнями на українсько-словацьке партнерство. Аналітичні центри в Європі та за її межами, такі як Європейська рада з міжнародних відносин (ECFR), пропонують розуміння того, як політична приналежність Словаччини до НАТО та її позиція щодо російських санкцій впливають на її відносини з Україною [62].

3. Засоби масової інформації та коментарі експертів. Такі джерела, як Радіо «Вільна Європа» / Радіо «Свобода» (RFE/RL) та інші незалежні ЗМІ, часто повідомляють про дипломатичні події, питання кордону та соціально-політичну динаміку. Наприклад, з осені 2023 року повідомлення Радіо «Свобода» висвітлюють політичні зрушення Словаччини в бік дружньої до Росії позиції, у зв'язку з приходом до влади Роберта Фіцо і наслідки для відносин з Україною [11-15; 18-19; 27-29; 40; 44-45].

4. Опитування громадської думки та соціологічні дослідження. Джерела також включають опитування громадської думки в обох країнах, зокрема щодо ставлення до Росії, НАТО та інтеграції в ЄС. Ці соціологічні дані допомагають пояснити політичні рішення та підтримку України, на які впливають такі фактори, як спільна історія та культурні зв'язки, які важливі для розуміння ширшої підтримки чи спротиву українській допомозі серед громадян Словаччини [47; 52; 57].

Досліджуючи українсько-словацькі відносини на сучасному етапі, корисно залучати низку авторитетних інтернет-джерел, які висвітлюють дипломатію, аналіз політики та регіональні проблеми. Міністерство закордонних справ України та Міністерство закордонних та європейських справ Словаччини публікують прес-релізи, офіційні заяви та документацію про дипломатичну діяльність, угоди та візити. Ці джерела пропонують пряму інформацію про зміни в політиці, спільні ініціативи та державні позиції щодо двосторонніх питань [22-23; 33].

Веб-сайти Європейського Союзу та НАТО, враховуючи вплив Європейського Союзу на політичний ландшафт України та Словаччини, особливо щодо економічної співпраці, оборони та безпеки, у доступності документи, звіти та випуски новин, що стосуються їхнього регіону, політики та українсько-словацької співпраці в цих рамках.

Carnegie Europe, Chatham House і GLOBSEC проводять глибокий аналіз і дослідження східноєвропейської політики, включно з українсько-словацькими відносинами. Звіти та аналітичні записки часто охоплюють такі сфери, як співпраця у сфері безпеки, міграція, енергетична політика та вплив російської експансії на регіональну стабільність.

Оскільки Україна є членом ОБСЄ (Організація з безпеки та співробітництва в Європі) і Словаччина активно залучена до порядку денного безпеки, публікації ОБСЄ пропонують цінні перспективи регіональної безпеки, вирішення конфліктів і транскордонного співробітництва.

Авторитетними джерелами новин є «Kyiv Post» і «The Slovak Spectator». Вони пропонують своєчасне висвітлення українсько-словацьких відносин, включаючи економічне партнерство, питання кордону та політичні події. Вони також містять статті про громадську думку та соціальні фактори, які формують відносини між двома націями [29].

«Euronews» є європейським виданням більш широкого спектру, висвітлюючи тематику України та Словаччини з нейтральної точки зору та публікуючи багатомовні звіти. Вони часто розповідають про делікатні теми, такі як міграція, енергетична безпека та геополітична напруженість, пов'язана з Україною.

Такі спеціалізовані веб-портали як «Український кризовий медіа-центр» і «Словацька асоціація зовнішньої політики» зосереджені на східноєвропейській та євразійській геополітиці, деякі статті присвячені саме українсько-словацьким відносинам. Вони надають своєчасний експертний аналіз і довідку про нові проблеми, політичні рухи та громадські ініціативи [17, с. 3-5].

Ці різноманітні джерела, від урядових документів і повідомлень ЗМІ до досліджень громадської думки, пропонують комплексну основу для розуміння складності українсько-словацьких відносин сьогодні, значною мірою сформованих геополітичним впливом дій Росії в Україні.

Дослідження сучасних українсько-словацьких відносин, особливо після російського вторгнення в Україну, неможливе без використання низки політологічних методів дослідження, які комбінують якісний, кількісний і порівняльний підходи. Пропоноване дослідження у концептуальному плані засновано на теоріях міжнародних відносин, геополітики та регіональної безпеки.

Метод кейс-стаді. Політологи часто використовують дослідження так званих «кейсів», зосереджені на конкретних дипломатичних подіях, проявах економічного партнерства, або угодах про безпеку між Україною та Словаччиною. Ці тематичні дослідження можуть проаналізувати, як змінилася

підтримка Словаччиною України в контексті ЄС і НАТО, а також як політичний ландшафт Словаччини, наприклад нещодавні зміни політичної орієнтації очільника уряду, впливають на двосторонні відносини.

Контент-аналіз зосереджується на вмісті виступів, урядових звітів та публічних заяв лідерів обох країн. Наприклад, аналіз публічних заяв лідерів Словаччини в контексті санкцій ЄС чи підтримки України НАТО допомагає оцінити зміни в дипломатичних позиціях і публічних повідомленнях.

Група методів соціологічного аналізу. Опитування мають вирішальне значення для розуміння суспільних настроїв щодо безпеки України та відносин Словаччини з Росією. Дані громадської думки допомагають політологам оцінити підтримку громадянами Словаччини України та участі в НАТО, впливаючи на політичні рішення та дипломатичну позицію.

Група методів аналізу кількісних показників. Була застосована нами у процесі вивчення таких економічних показників, як обсяг торгівлі, енергетична залежність і витрати на військову допомогу. Ці кількісні дані дають змогу зрозуміти матеріальні виміри українсько-словацьких відносин, такі як залежність Словаччини від українського зерна та її наслідки для дипломатичних позицій і торговельної політики.

Методи порівняльної політології. Дослідники часто порівнюють політику та громадську думку Словаччини з сусідніми країнами, такими як Польща та Угорщина, щоб зрозуміти регіональну динаміку в Центральній Європі. Порівнюючи реакцію Словаччини на українську кризу з реакцією інших країн Вишеградської групи, дослідники виявляють моделі та відхилення у реакціях регіональної солідарності та безпеки.

Лонгитюдні дослідження. У деяких випадках, для створення більш широкої панорами двосторонніх відносин, доречним є розгляд історичних змін у словацькій зовнішній політиці щодо України від проголошення її незалежності до сьогодні. Лонгитюдні дослідження допомагають відстежувати зміни з часом, з'ясовуючи, як історична спадщина та нещодавні геополітичні зміни впливають на сучасну політику [3].

У концептуальному плані кваліфікаційна робота значною мірою спирається на концепції сучасної геополітики, зосереджуючись на тому, як географічне положення Словаччини як прикордонної держави НАТО впливає на її політику безпеки. Теорії дилеми безпеки та балансу сил застосовуються для розуміння приєднання Словаччини до НАТО та ЄС та її обережного підходу до Росії.

Теорії реалізму і конструктивізму є загальними теоретичними основами сучасного дослідження міжнародних відносин. Реалізм пояснює дії Словаччини як відповідь на загрози та регіональну нестабільність, тоді як конструктивізм досліджує, як словацька ідентичність та історичний досвід соціалістичного минулого формують її проєвропейську та проукраїнську позицію. Науковці аналізують, як побудова «європейської ідентичності» сприяє підтримці Словаччиною санкцій ЄС і механізмів підтримки НАТО для України.

Теорії регіональної інтеграції дають зрозуміти вплив Вишеградської групи на політику Словаччини. Цей підхід розглядає, як регіональні альянси, особливо спільна історія в межах східноєвропейського блоку, впливають на підхід Словаччини до відносин з Україною та країнами Європейського Союзу.

Наше комплексне дослідження базується на застосуванні одразу кількох груп методів, поєднуючи якісні та кількісні дані для створення цілісного уявлення. Наприклад, якісний контент-аналіз політичного дискурсу можна поєднати з кількісними даними з економічних звітів, щоб дати тонку картину того, як економічна залежність впливає на політичні альянси та положення безпеки.

Підсумовуючи, сучасні дослідження українсько-словацьких відносин спираються на багатоаспектну методологію, яка охоплює кейс-стаді, кількісні дані, порівняльний аналіз і міцну концептуальну основу. Теорії міжнародних відносин, геополітики та регіональної інтеграції забезпечують фундамент, що дозволяє політологам досліджувати, як внутрішня політика Словаччини,

регіональні альянси та історичні наративи впливають на її відносини з Україною на тлі поточної геополітичної напруги.

Висновки до розділу 1

Для комплексного вивчення українсько-словацьких відносин корисною є інтеграція багатьох теоретичних та методологічних підходів. Реалізм, лібералізм і конструктивізм створюють основу для розуміння геополітичних, інституційних та ідентичних аспектів відносин. Тим часом поєднання кількісних даних, якісного контент-аналізу та порівняльних досліджень пропонує різноманітні ідеї щодо перспектив розвитку двосторонніх відносин. Міждисциплінарний підхід є важливим для вивчення сучасних питань, таких як безпека, енергетика та транскордонне співробітництво. Цей багатоаспектний підхід дає змогу детально зрозуміти складні відносини між Україною та Словаччиною у динаміці та тісному зв'язку з процесом розгортання повномасштабної агресії Російської Федерації проти України.

Підсумовуючи стан наукової розробки проблеми розвитку українсько-словацьких відносин 2014-2024 рр. варто наголосити на кількох прогалинах у дослідженні вказаної тематики:

- недостатня увага до соціальних і культурних аспектів: хоча політичні та економічні відносини відносно добре вивчені, бракує детального дослідження культурних і соціальних зв'язків, громадської думки та проблем, пов'язаних із такими темами як, як історична пам'ять, спільна культурна спадщина та вплив міграції на обидва суспільства;
- нова динаміка безпеки: враховуючи зміну геополітичного середовища, дослідження регіональної безпеки та оборонної співпраці потребують більш актуальних даних та аналізу, зокрема щодо впливу НАТО та впливу українсько-російського конфлікту на словацьку оборонну політику;

- вплив енергетичного співробітництва на екологічну ситуацію: дослідження енергетичного співробітництва (наприклад, транзит природного газу та проекти відновлюваної енергетики) все ще рідко з'являються, незважаючи на його важливість для обох країн. Крім того, екологічні проблеми, такі як забруднення вздовж кордону та зусилля по збереженню, вимагають подальших емпіричних досліджень і даних.

Не дивлячись на розмаїття джерельної бази, комплексний характер теми також ставить дослідника перед певними викликами, що стосуються джерельних масивів з теми українсько-словацьких відносин. Серед таких викликів відзначимо:

Ненадійність і упередженість медіа-джерел. Медіа-джерела можуть відрізнитися за своєю надійністю та можуть відображати політичні упередження, особливо щодо спірних питань, як-от міграція чи перспективи членства в ЄС. Поляризований характер висвітлення деяких ЗМІ (особливо словацьких, орієнтованих на внутрішню аудиторію) вимагає обережного, критичного підходу під час інтерпретації поточних подій.

Обмежений доступ до даних. Політика щодо співробітництва в галузі безпеки, обміну розвідувальними даними та контролю кордонів часто є конфіденційною та може бути недоступною в літературі з відкритим доступом. Це може обмежити дослідження критичних аспектів двосторонніх відносин, вимагаючи від дослідників покладатися на непрямі джерела або вторинний аналіз.

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН

Українська криза викликала справжній струс європейської військової архітектури, якого Європа не зазнавала з часів «Холодної війни». Конфлікт, перш за все, стосувався територіальної цілісності України і, власне, самого її існування, але й майбутнього Росії, майбутнього проекту ЄС, а також ідентичності українців. Щодо спалаху триваючого конфлікту Словаччина висловила неоднозначну думку через повідомлення, в основному завдяки заявам прем'єр-міністра, які дуже бурхливо сприйняла українська громадськість. Вони висвітлювали різні питання, починаючи від визнання того, що як сусіди Словаччина та Україна «не змогли встановити нормальні політичні відносини», через наклеювання на Україну ярлика «ненадійного партнера» (стосовно газової кризи), до сумніву в спроможності України впоратися зі складними викликами, пов'язаними з інтеграцією до ЄС.

Крім того, прем'єр-міністр Словаччини також дуже критично поставився до введення санкцій проти Росії. 14 серпня 2014 року Фіцо заявив: «Чому ми повинні ставити під загрозу економіку ЄС, яка починає зростати? Якщо є кризова ситуація, то це слід вирішувати іншими засобами, ніж безглузді санкції. Хто наживається на занепаді економіки ЄС, економічних проблемах Росії та економіці України, яка фактично поставлена «на коліна»? Надзвичайно рідко трапляється так, що посол відповідає на заяви прем'єр-міністра країни їхнього перебування, але у випадку українського посла в Словаччині це сталося. Прем'єр-міністр також попередив, що Словаччина може потенційно накласти вето на будь-які санкції, які завдадуть шкоди національним інтересам Словаччини. В основному активізацію проросійського нарративу викликали заяви президента Словаччини Андрея Кіски та опозиційних партій, які кілька разів підтверджували прихильність і підтримку Словаччини щодо євроатлантичних прагнень України [8, с. 81-84].

Уряд Словаччини, зокрема прем'єр-міністр, продовжувати публічно виступати проти подальших секторальних санкцій проти Росії, і громадська думка також розділилася. Але на практиці адміністрація продовжувала уникати будь-яких кроків, які б підірвали єдність ЄС. Уряд вважав, що вирішення кризи в Україні лежить як у площині дипломатичного діалогу з Москвою, так і у зміцненні самої України. Іншими словами, успіх України залежить не лише від здатності Києва чи Європи обмежувати російську експансію на Донбасі, але також і від рішучості українського уряду в здійсненні давно назрілих глибоких структурних реформ.

Однак, якщо говорити про офіційну позицію Словацької Республіки, Україна знайшла в обличчі Словаччини сильного партнера. З моменту спалаху протестів на Майдані до угоди «Мінськ-2», міністр закордонних справ Словаччини Лайчак побував в Україні шість разів. У форматі міністрів закордонних справ V4 Лайчак був навіть одним із перших іноземних державних діячів, які відвідали Україну після зміни режиму (на наступний день після російської анексії Криму).

У березні 2014 року під егідою словацької та шведської дипломатії в Брюсселі було організовано зустріч «Друзів України». І, нарешті, була створена Словацько-українська торгово-промислова палата. Однак найважливішим виміром словацько-українських відносин є енергетична безпека. У зв'язку з цим у вересні 2014 року Словаччина запустила реверсний потік газу по трубопроводу «Вояни-Ужгород» через Вельке-Капушани, а згодом були закінчені роботи на іншому ключовому пункті – Будинці. Факт того, що в Україні не було «російської зими», досягнуто головним чином завдяки позиції та дипломатії словацького уряду. Це стало технічно можливим лише завдяки об'єднанню з Чехією. Однак, обом сторонам знадобилося майже 1,5 роки, щоб подолати всі технічні та юридичні перешкоди для запуску реверсу газу в Україну [16].

Меншою мірою Україна також отримувала реверсний потік газу з Польщі та Угорщини. Однак Угорщина під тиском російських політичних кіл

припинила його постачання, виконуючи план агресора і допомагаючи поставити Україну «на коліна».

З точки зору України Словаччина має стратегічне значення принаймні з трьох причин. Перша – це вже згаданий реверс газового потоку. Друге – це самовпевнена заява російського «Газпрому», що після 2019 року транзит російського газу буде повністю відведений з України до Туреччини. По-третє, єврокомісар з питань енергетичного союзу – словак Марош Шефчович. Таким чином, саме Шефчович буде відповідати за майбутні тристоронні переговори між ЄС, Росією та Україною через постачання російського газу. Вищезазначений тристоронній діалог буде продовжений і з перспективи Вишеградської групи з метою сприяння пошуку довгострокового ринкового рішення російсько-українських енергетичних відносин.

V4 хоче підкреслити важливість забезпечення та підтримки безперебійного та безпечного транзитного шляху через Україну та інфраструктуру інвестиції, що водночас збільшують різноманітність джерел, постачальників і маршрутів до країн-членів ЄС та його сусідів, таких як Україна. Міністри країн Вишеградської групи, відповідальні за енергетичні питання, погодилися в контексті взаємних відносин ЄС-Україна-Росія пам'ятати про принцип солідарності, що становить основу зовнішньої політики Європейського Союзу та передбачає, з огляду на висновки Європейської Ради від березня 2015 року, наголошення на необхідності ґрунтовної реформи українського енергетичного сектору для підтримки безпечних поставок енергетики українським споживачам у майбутньому та звернення до Європейської комісії та країн-членів, які мають зберегти енергетику України, актуалізуючи це питання на порядку денному у європейському політикумі [19].

Комісар привітав досягнення угоди між Україною, Росією та ЄС про «газовий зимовий пакет» та закликав до його належного виконання з метою забезпечити безперебійне постачання газу в Україну та транзит до ЄС протягом майбутньої зими.

Українська криза також відбилася на порядку денному зовнішньої політики Словаччини після ухвалення Мінських угод. У 2015 році президент Словацької Республіки Андрей Кіска та прем'єр-міністр Роберт Фіцо обидва відвідали Україну. Тоді як Фіцо відвідав Київ на початку лютого 2015 року, президент Кіска поїхав до Києва пізніше, в травні. Прем'єр Фіцо також планував відвідати Україну 8 травня, у рамках його критикованої участі у святкуванні 70-річчя перемоги колишнього Радянського Союзу над нацизмом у Другій світовій війні. Проте згодом його поїздки до Києва було скасовано і він їздив тільки безпосередньо до Москви. Ця подія викликала значні суперечки та серйозні внутрішньополітичні дебати щодо рішення Фіцо, оскільки президент Кіска відмовився бути присутнім.

Про своє рішення президент оголосив раніше. У березні 2015 року президент Кіска заявив, що відзначатиме річницю закінчення Другої світової війни тільки вдома в Словаччині і не поїде в Росію. Цей крок цілком можна витлумачити як чіткий вияв підтримки для України. Незважаючи на суперечки щодо дій Росії та її гібридну агресію щодо України, а також на рішення президента, Фіцо все ж вирішив поїхати до Москви та вшанувати своєю присутністю святкування Дня Перемоги. На його думку, історичний аспект переважає над нинішніми політичними потрясіннями між Росією та Україною [23].

З президентом Чехії Мілошем Зманом і президентом Кіпру Нікосом Анастасіадеом вінс був одним із небагатьох європейських лідерів, які не приєдналися до довгого списку заяв ЄС, які бойкотували святкування. Однак, що ще цікавіше, прем'єр Фіцо знову відвідав Москву 2 червня. Під час цієї зустрічі він підтвердив своїм колегам, прем'єр-міністру Медведеву, а також президенту Путіну, що немає відкритих питань, які б могли зашкодити словацько-російським відносинам. Слід враховувати, що прагматичний підхід прем'єр-міністра до Росії не зашкодив прагматиці відносин з Україною, особливо коли йдеться про енергетичні питання, а саме про потік газу та енергетичну безпеку країн ЦСЄ. Це було добре проілюстровано у вересні 2015

року під час візиту прем'єр-міністра України Арсенія Яценюка до Словаччини, де він зустрівся з президентом Кіскою та прем'єр-міністром Фіцо. За підсумками зустрічі з прем'єр-міністром Фіцо в Братиславі обидва прем'єр-міністри залишалися дуже критичними щодо проекту Nord Stream 2, назвавши його антиукраїнським та антиєвропейським.

У другому півріччі 2016 року Словаччина вперше головувала в Раді Європейського Союзу. Ця обставина, загалом, формувала та визначала порядок денний зовнішньої політики Словаччини. Братислава стала одним із європейських центрів політичної сили, формальним виявленням якого можна було вважати зустріч 27 європейських лідерів без британського прем'єр-міністра у Братиславі 16 вересня 2016 року – так званий Братиславський саміт. Політична програма саміту намагалася відобразити необхідність сприяти розвитку безпечної, процвітаючої та демократичної країни, як частини європейського суспільства. Він висував позитивний порядок денний на основі чотирьох пріоритетів: економічно сильна Європа, сучасний єдиний ринок, стійка політика міграції та надання притулку в рамках глобально залученої Європи.

Півроку головування в ЄС дали великі можливості для оплати праці, більше уваги до поточного розвитку України, до відносин Україна-Росія, а також відносин ЄС-Росія. Також важливо було обговорити питання Східного партнерства. Дедалі активніше на європейському рівні лунали тези, що Україна і Грузія вже досягли істотного прогресу на шляху до інтеграції, або принаймні до глибшої, всебічної та тісної співпраці з ЄС. Особливо в контексті відносин з країнами Східного партнерства Словаччина у період свого головування намагалася просувати ефективну європейську політику сусідства, яка прагне зберегти імпульс процесу приєднання [8, с. 286-288].

Під час головування на Альпбахському форумі міністр закордонних справ Словаччини Мирослав Лайчак заявив, що «політика Східного партнерства в Європейському Союзі прагне поширити стабільність, передбачуваність і процвітання на наших сусідів і не спрямована ні проти

кого». Далі він підкреслив що, оскільки Молдова, Грузія та Україна вже мають угоди про асоціацію з ЄС щодо політичної конвергенції та економічної інтеграції, і «найбільший виклик для ЄС зараз у цьому контексті полягає в тому, щоб визначити, куди буде спрямовано Східне партнерство».

У термінах прогресу щодо лібералізації візового режиму України під час головування Словаччини принесли конкретні результати. Словаччині вдалося домовитися про механізм призупинення. Це було умовою лібералізації візового режиму для таких країн, як Україна та Грузія. Домовленість на рівні COREPER була досягнуто 17 листопада 2016 р. Процес прийняття регламенту щодо лібералізації візового режиму для громадян України було завершено під головуванням Мальти у першій половині 2017 року. Візова вимога була формально скасовано 11 червня 2017 року, і з цієї нагоди президент Словаччини Андрей Кіска зустрів свого українського колегу Петра Порошенка на прикордонному переході Вишке Німецьке-Ужгород [21, с. 184-186].

З 2017 по 2019 рік між Україною та Словаччиною були загалом конструктивні відносини, хоча вони були відзначені активною дипломатією та періодичними суперечками щодо таких питань, як інтеграція в ЄС, енергетична безпека та регіональна стабільність.

Словаччина, як член ЄС і НАТО, підтримувала амбіції України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції. Лідери Словаччини, зокрема прем'єр-міністра Петер Пеллегріні, наголосили на дипломатичній підтримці шляху України до інтеграції в ЄС. Словаччина також зайняла тверду позицію щодо територіальної цілісності України, послідовно засуджуючи анексію Росією Криму та агресію на Донбасі.

Словаччина зробила скромний внесок в українські оборонні ініціативи, пропонуючи політичну підтримку на форумах НАТО та надаючи гуманітарну допомогу, хоча й більш обмежену щодо прямої військової допомоги.

Словаччина є ключовою транзитною країною для російського природного газу, що надходить до ЄС, і українсько-словацьке співробітництво

в енергетичному секторі було вирішальним у цей період. Після анексії Росією Криму Україна зменшила свою залежність від російського газу та перейшла на постачання з ЄС, а Словаччина виступає як транзитний пункт.

Словаччина підтримала прагнення України до енергетичної незалежності від Росії та допомогла сприяти реверсним потокам газу в Україну, які були значними для потреб України в газі, особливо з огляду на напруженість між Україною та Росією щодо газових контрактів. Однак двом країнам довелося ретельно збалансувати відносини з Росією, оскільки обидві залишалися залежними від російських енергоресурсів.

З безвізовим доступом України до ЄС у 2017 році кордон Словаччини з Україною став передовою лінією безпеки ЄС, висунувши питання міграції, контрабанди та безпеки кордонів на перший план. Дві країни розширили співпрацю у сфері безпеки кордонів, обмінюючись інформацією та технологіями для покращення моніторингу спільного 97-кілометрового кордону.

Словаччина була стурбована можливим зростанням нелегальної міграції через безвізовий режим. Уряд Словаччини тісно співпрацював з Україною, щоб посилити прикордонний контроль і запобігти нелегальним міграційним потокам до ЄС, іноді викликаючи суперечки щодо процедурних вимог, пов'язаних із безпекою.

Словаччина часто використовувала Вишеградську групу (V4) як платформу для підтримки інтеграції України в ЄС. Проте словацькі чиновники, як і інші країни V4, зайняли прагматичну позицію, балансуючи у відносинах як з ЄС, так і з Росією. Партнери Словаччини з V4 (Угорщина, Польща та Чехія) мали різні позиції щодо України, зокрема Угорщина, яка час від часу конфліктувала з Україною щодо прав угорської меншини на Закарпатті [16, с. 70-72].

Словаччина часто балансувала, виступаючи за продовження санкцій ЄС проти Росії, зберігаючи при цьому економічні зв'язки. Словацькі політики

були дещо обережними, щоб уникнути антагонізації Москви через залежність Словаччини від російської енергії та історичних зв'язків.

Етнічні проблеми час від часу ускладнювали українсько-словацькі відносини, особливо враховуючи велику етнічну угорську громаду Словаччини та політику щодо меншин країн Вишеградської групи. У Закарпатській області України, де проживають як угорська, так і словацька громади, були моменти розбрату навколо прав меншин. Хоча Словаччина не займала такої твердої позиції, як Угорщина, у цьому питанні, вона уважно стежила за політикою України щодо меншин.

Словаччина надала гуманітарну допомогу Україні, зокрема внутрішньо переміщеним особам, які постраждали від конфлікту на сході України. Уряд Словаччини також долучився до кількох гуманітарних ініціатив під проводом ЄС, які надали підтримку відбудові в постраждалих від війни регіонах України.

Економічні відносини були стабільними та дещо покращилися протягом цього періоду, оскільки Україна прагнула зміцнити торговельні зв'язки з країнами ЄС. Словаччина була для України ключовим торговим партнером у Центральній Європі, зокрема у сфері машинобудування, електроніки та хімікатів [24].

Щоб проаналізувати українсько-словацькі економічні відносини з 2017 по 2019 рік, розглянемо ключові показники торгівлі та інвестицій, тенденції імпорту та експорту та інші економічні показники, які висвітлюють динаміку між двома країнами протягом цього періоду.

Загальний обсяг торгівлі між Україною та Словаччиною стабільно зростав протягом цих років. У 2017 році товарообіг між двома країнами становив приблизно 1,1 мільярда доларів США, збільшившись приблизно до 1,3 мільярда доларів США у 2018 році та досягнувши приблизно 1,5 мільярда доларів США у 2019 році. Ця тенденція до зростання представляла темпи зростання близько 9-10% на рік. Це зростання було частиною ширшої тенденції, в якій Україна прагнула зміцнити торговельні зв'язки з країнами ЄС

після Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка поклала початок поглибленню економічних і торговельних відносин.

Український експорт до Словаччини в основному складався з сировини, промислової продукції та продукції сільського господарства. Ключові категорії включають:

Чавун і сталь: одна з найбільших експортних категорій, продукція з заліза і сталі, складала близько 35-40% українського експорту до Словаччини. Зокрема, у 2018 році український експорт чавуну та сталі до Словаччини оцінювався приблизно в 240 мільйонів доларів США, що відображає високий попит у будівельному та виробничому секторах Словаччини.

Електричні машини: Україна експортувала електричні машини та обладнання, що становило близько 10-15% її експорту до Словаччини, що відображає збільшення попиту на проміжні товари у виробничому секторі Словаччини.

Сільськогосподарська продукція: український сільськогосподарський експорт до Словаччини (наприклад, зерно, насіння олійних культур і рослинні олії) становив приблизно 15-20% експорту, чому сприяє роль України як значного виробника сільськогосподарської продукції.

Експорт Словаччини в Україну в основному складався з машин, хімікатів і споживчих товарів. Ключові категорії імпорту включали:

Машини та механічне обладнання: експорт машин зі Словаччини в Україну становив близько 20-25% загального імпорту. Це включало промислове обладнання, автомобільні деталі та обладнання. У 2019 році імпорт машин та обладнання зі Словаччини в Україну становив приблизно 200 мільйонів доларів США, що свідчить про залежність України від словацьких технологій і промислових товарів для промислового використання.

Хімічна та фармацевтична продукція: словацька хімічна та фармацевтична продукція становила 15-20% словацького експорту в Україну, завдяки добре розвиненій фармацевтичній промисловості Словаччини.

Нафта та енергетичні продукти: Словаччина експортувала в Україну перероблені нафтопродукти, що становило близько 10-15% українського імпорту зі Словаччини.

Словацькі прямі іноземні інвестиції в Україну були помірними, але продемонстрували зростання, особливо в таких секторах, як енергетика, роздрібна торгівля та промислове виробництво. Станом на 2019 рік словацькі інвестиції в Україну оцінювалися в 60 млн. дол., переважно зосереджені в західних регіонах України.

Ключові сфери інвестування включали відновлювану енергетику, оскільки словацькі фірми брали участь у проектах сонячної та вітрової енергії, а також нерухомість, бо словацькі компанії інвестували в комерційну та промислову нерухомість. Словацькі компанії брали участь у проектах інфраструктури транзиту та зберігання газу в Україні, виграючи від ролі України як транзитера енергії [43].

Словаччина відіграла вирішальну роль у допомозі Україні забезпечити енергетичну незалежність від Росії, забезпечуючи реверсні поставки газу. Наприклад, у 2018 році Словаччина поставила в Україну приблизно 10 мільярдів кубометрів природного газу через реверсні угоди, що становить близько 60% імпортованого Україною газу того року. Ця енергетична співпраця допомогла стабілізувати газопостачання України, особливо в зимові місяці.

Дохід від цих зворотних потоків був значним для енергетичного сектору Словаччини, щороку надаючи словацьким компаніям десятки мільйонів доларів і підтримуючи їх позиції як регіонального енергетичного транзитного вузла.

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), створена згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, дозволила українській продукції безмитно потрапити на ринки ЄС, включаючи Словаччину. Це призвело до помітного збільшення українського експорту до Словаччини, зокрема сільськогосподарських та промислових товарів. Зі зниженням тарифів

і покращенням узгодження стандартів Україна отримала конкурентну перевагу на словацькому ринку, а двосторонній торговий потік став більш раціональним і передбачуваним. Коливання обмінного курсу між українською гривнею (UAH) та євро (EUR) становили проблему, впливаючи на торговельні ціни та конкурентоспроможність українського експорту на словацькому ринку.

Незважаючи на ПВЗВТ, українські експортери час від часу стикалися з технічними бар'єрами при доступі на ринок Словаччини через суворі стандарти якості та безпеки ЄС. Ці бар'єри торкнулися, зокрема, дрібних українських експортерів, яким іноді було важко виконати нормативні вимоги.

У 2020 та 2021 роках відбулися численні зустрічі високого рівня між українськими та словацькими посадовцями, включно з дискусіями між президентом України Володимиром Зеленським та президентом Словаччини Зузаною Чапутовою. Ці взаємодії були спрямовані на поглиблення політичних та економічних зв'язків і вирішення спільних проблем безпеки. Міжурядова комісія з прикордонного співробітництва провела кілька засідань, присвячених питанням торгівлі, транспорту та екології, підкреслюючи прагматичний підхід до двосторонніх відносин.

Словаччина послідовно висловлювала підтримку прагненню України до зближення з Європейським Союзом (ЄС). Братислава підтримала Україну в імплементації Угоди про асоціацію з ЄС і виступила за посилення допомоги Києву з боку ЄС. Словаччина також підтримала реформи України у сферах управління, боротьби з корупцією та судової системи в рамках євроінтеграційних зобов'язань [46].

Як член НАТО Словаччина посилила свою підтримку територіальної цілісності України на тлі триваючого конфлікту на сході України. Це включало підтримку прагнень України вступити в НАТО, а словацькі лідери виступали за продовження політики відкритих дверей НАТО. У 2021 році Словаччина брала участь у кількох дискусіях під керівництвом НАТО,

присвячених східноєвропейській безпеці, де висвітлювалась стурбованість України російською агресією.

Словаччина залишалася ключовим транзитером російського газу до Європи, що опосередковано вплинуло на енергетичну безпеку України. У той час як напруженість навколо «Північного потоку-2» була в центрі регіональних дискусій, Словаччина зберігала свою відданість забезпеченню ролі України як транзитного центру. У 2020 році Словаччина сприяла реверсу газу в Україну, забезпечивши енергетичну незалежність України в умовах триваючої напруженості з Росією. За цей період через Словаччину в Україну було поставлено понад 2 млрд. кубометрів газу.

Іншою сферою уваги була співпраця у сфері транскордонної інфраструктури, оскільки Словаччина є прикордонною країною Шенгенської зони. Було зроблено інвестиції в модернізацію пунктів пропуску на кордоні та оптимізацію митних процедур для полегшення торгівлі та подорожей. Пандемія COVID-19 ускладнила транскордонне співробітництво, оскільки обмеження та карантини порушили торгівлю та мобільність. Проте обидві країни координували роботу щодо гуманітарної допомоги та медичних товарів.

Внутрішньополітичні зміни в Словаччині, зокрема після парламентських виборів 2020 року та формування нового уряду на чолі з прем'єр-міністром Ігорем Матовичем, вплинули на зовнішню політику. Незважаючи на те, що підтримка України зберігалася, час від часу спостерігалися неузгодженості в повідомленнях, особливо щодо відносин з Росією [47].

Двостороння торгівля між Україною та Словаччиною сягнула приблизно 1,5 мільярда доларів у 2020 році та дещо зросла у 2021 році, незважаючи на збої, пов'язані з пандемією. Словаччина увійшла до 20 найкращих торгових партнерів України в ЄС, підкреслюючи важливість економічних зв'язків. У 2020-2021 роках Словаччина надала Україні гуманітарну допомогу на суму понад 1,2 млн. євро, зокрема медичне обладнання та матеріали для боротьби з

COVID-19. Словаччина була ключовим прихильником безвізового режиму України з ЄС, і у 2021 році понад 200 тис. українців в'їхали до Словаччини за цією угодою, переважно для роботи та навчання.

У наступні дні після російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року російська агресія отримала широке міжнародне засудження з боку практично всіх провідних міжурядових організацій, за винятком Ради Безпеки ООН, де Росія наклала вето на резолюцію із засудженням. Зокрема, в країнах-членах ЄС вторгнення було зустрінуте із засудженням по всьому політичному спектру, причому політичні партії, які в інших випадках часто збігаються з російськими інтересами та проросійською риторикою, також відкрито виступили проти вторгнення. Однак у Словаччині – країні, глибоко вкоріненій у західні економічні та безпекові структури, – вторгнення стало предметом широкої політичної дискусії з великою кількістю депутатів, які відкрито відстоюють російські інтереси, і чвертю депутатів, які не підтримали резолюцію із засудженням у Словацькій національній раді. Це робить Словаччину унікальним випадком серед країн-членів ЄС, коли значна частина національного парламенту виступила проти загальноєвропейської позиції [11; 44].

Суперечливий дискурс словацьких парламентарів виник не випадково. Це дослідження знаходиться в ширшому контексті нових досліджень політичної поляризації та поширення теорій змови під час вторгнення. Як в Італії, так і в Фінляндії після вторгнення відбулося зменшення про-/антинатовської політичної поляризації, а багато колишніх антинатовських партій зазнали швидкого репозиціонування. Автори стверджують, що деполяризація відбулася в результаті того, що зовнішня загроза посилила внутрішню згуртованість. З іншого боку, поширення теорій змови в Європі тривало. Російська державна пропаганда поширювала низку наративів, що виправдовували вторгнення. Ці наративи покладали відповідальність за вторгнення на НАТО і поширювалися в соціальних мережах, включаючи Facebook, Twitter і Reddit. Потім ці наративи були поширені різними

місцевими акторами в європейських країнах. Наратив про те, що в Україні за підтримки США будується лабораторія біологічної зброї, набув популярності в Твіттері в перші дні після вторгнення. У Сербії, Боснії і Герцеговині, Болгарії і Румунії багато проросійських онлайн-ресурсів продовжували поширювати наративи, що звинувачують НАТО в російському вторгненні.

У Фінляндії ті ж самі сторони, які брали участь у поширенні теорій змови щодо вакцини проти COVID до вторгнення, продовжували поширювати антинатовські наративи і змови під час вторгнення. Тенденція акторів поширювати кілька різних теорій змови і пов'язувати різні теорії в один загальний наратив отримала назву «сингулярність змови, а нові дослідження підтверджують існування цього явища. Дослідження Террачіано, в якому порівнюються теорії змови, пов'язані з COVID та російським вторгненням, що поширюються на Telegram-каналах, які не підтримують відкрите адміністрування, підтвердило теорію «сингулярності змови». Вона надала соціолінгвістичний погляд на механізми, що призводять до сингулярності в теоріях змови, показавши, що теорії, пов'язані як з COVID, так і з російським вторгненням, ґрунтуються на переписуванні ланцюга причинно-наслідкових зв'язків і використанні образних міркувань з метафорами. Це уможливило ідею спільної таємниці серед пропагандистів теорій змови [48].

На ранніх етапах російського вторгнення Словаччина продемонструвала сильну солідарність з Україною. Основний внесок включав військову допомогу, таку як винищувачі МіГ-29, системи ППО С-300 і машини піхоти. Словаччина також відкрила свої кордони для українських біженців, пропонуючи притулок та ресурси для підтримки переміщених осіб. Зустрічі на високому рівні між президентом України Володимиром Зеленським і президентом Словаччини Зузаною Чапутовою наголошували на спільних цілях миру, безпеки та європейської інтеграції України.

Після повернення Роберта Фіцо на посаду прем'єр-міністра Словаччини у 2023 році політика щодо України змінилася. Його уряд припинив пряму державну військову допомогу, заявивши, що зброя подовжує конфлікт. Однак

приватним словацьким компаніям дозволили експортувати зброю, що підкреслює нюанси підходу.

Словаччина підтримала заборону на імпорт української сільськогосподарської продукції, посилаючись на необхідність захисту місцевих фермерів. Це питання час від часу викликало напружені відносини, відображаючи ширші дебати в ЄС щодо подібних заборон.

Словаччина зобов'язалася допомогти Україні у зусиллях з відновлення, зосереджуючись на таких сферах, як розмінування, енергопостачання та проекти спільної прикордонної інфраструктури. Обидва уряди надали пріоритет угодам щодо оптимізації митних процесів і покращення прикордонної логістики. Незважаючи на припинення поставок зброї, Словаччина зберігає свою відданість гуманітарній допомозі, включаючи медичне забезпечення та підтримку внутрішньо переміщених осіб.

У той час як Словаччина продовжувала підтримувати амбіції України щодо членства в Європейському Союзі, уряд Фіцо прийняв більш обережний підхід, наголошуючи на зваженому шляху, який також стосується інтеграції Західних Балкан. Фіцо висловив скептицизм щодо вступу України в НАТО, припустивши, що це може посилити напруженість. Це контрастувало з попередньою стійкою підтримкою Словаччиною розширення НАТО [56].

Давні проросійські настрої Фіцо вплинули на те, що Словаччина змінила політику щодо України. Його уряд наголошував на діалозі та мирі замість військових рішень, зближуючи Словаччину з Угорщиною в дебатах ЄС щодо української кризи. Політичну позицію Фіцо сформували історичні зв'язки Словаччини з Росією, включаючи енергетичну залежність і минулі дипломатичні суперечки з Україною (наприклад, суперечки під час газової кризи 2009 року).

Фіцо публічно повторив наративи, які симпатизують Росії, стверджуючи, що війна почалася в 2014 році через нібито звірства «українських нацистів» на Донбасі та Луганську. Ця точка зору узгоджується з кремлівською риторикою та різко відходить від західних інтерпретацій

неспровокованої агресії Росії у 2022 році. Він критикував політику Заходу, стверджуючи, що вона призвела до ескалації конфлікту, а не до його вирішення.

Фіцо вже давно критикує політику Заходу щодо Росії, починаючи з його попередніх термінів прем'єр-міністра. Він назвав санкції проти Росії шкідливими для європейських економік, включаючи Словаччину. Його особисті та політичні зв'язки з діячами, які симпатизують Москві, у поєднанні з історичною енергетичною залежністю Словаччини від Росії свідчать про його обережний підхід до приєднання до військових ініціатив НАТО та ЄС.

У середині країни Фіцо скористався частиною словацької громадської думки, яка скептично ставиться до участі в обороні України. Його успіх на виборах був частково побудований на обіцянках віддати пріоритет внутрішнім проблемам Словаччини та зменшити зовнішні зв'язки.

Населення Словаччини висловило неоднозначні погляди на підтримку України. Хоча багато словаків співчували тяжкому становищу України, Фіцо використав скептицизм щодо продовження військової допомоги під час своєї виборчої кампанії. Опозиційні партії розкритикували позицію Фіцо, звинувативши його в підриві зобов'язань Словаччини щодо солідарності з НАТО та ЄС [57].

Характеризуючи період двосторонніх українсько-словацьких відносин після повномасштабного вторгнення РФ до України, розглянемо більш детально військові аспекти відносин. Словаччина надала Україні всі 13 своїх винищувачів МіГ-29 радянських часів. Цей крок був особливо значущим, оскільки став однією з перших передач Україні винищувачів від країни-члена НАТО. У 2022 році Словаччина передала свій єдиний зенітно-ракетний комплекс С-300 для посилення можливостей протиповітряної оборони України. Ця система мала вирішальне значення для протидії російським авіаударам на початку війни в Україні.

Словаччина поставила самохідні гаубиці Zuzana 2, які були високо оцінені за свою точність і практичність на полі бою. Передано низку бойових

машин піхоти серії БМП, що підвищило мобільність і вогневі можливості України. Словаччина підтримала Україну значними поставками боєприпасів, артилерійських снарядів та стрілецької зброї. Ці положення доповнювали оборонні запаси України.

Навіть після припинення державної військової допомоги за прем'єр-міністра Роберта Фіцо у 2023 році приватним словацьким компаніям було дозволено експортувати зброю та військові матеріали в Україну. Це забезпечило продовження надходження зброї в Україну, незважаючи на зміну політики.

Словаччина відігравала вирішальну роль як логістичний центр для транзиту військової допомоги НАТО та ЄС в Україну. Географічне положення країни зробило її ключовим коридором для західних військових поставок. Словацькі військові брали участь у підготовці українських військових, зокрема в експлуатації переданих систем, таких як гаубиці «Зузана».

Станом на кінець 2023 року військова допомога Словаччини Україні оцінювалася приблизно в 671 млн. євро. Це включає як обладнання, так і матеріально-технічну підтримку, що надається в рамках різних рамок НАТО та ЄС.

Військова допомога Словаччини була ключовою в обороні України, особливо на перших критичних етапах війни. Хоча зміни в політиці за нового уряду Словаччини скоротили державну військову допомогу, початкові внески продемонстрували відданість Словаччини підтримати Україну у протистоянні російської агресії [59].

У період з 2022 по 2024 рік Посольство України в Словаччині та асоційовані організації брали активну участь у подоланні наслідків триваючого конфлікту в Україні, зосереджуючись на підтримці біженців, інтеграції та зміцненні словацько-українських зв'язків.

У відповідь на вплив українських біженців Словаччина запровадила «Український регіональний план реагування на біженців», який охоплював доступ до медичної допомоги, освіти та житла, серед інших основних потреб.

Це було скоординовано з ООН та місцевими організаціями для забезпечення ефективної інтеграції біженців.

У березні 2022 року було прийнято такі законодавчі заходи, як закон «Lex Ukraїna», який спрощує процеси тимчасового захисту, доступу до ринку праці, охорони здоров'я та освіти для переміщених українців. Конкретні положення включали безкоштовні щеплення від COVID-19, надбавки для приймаючих сімей і прискорене визнання професійних кваліфікацій.

Події, такі як щорічний «Форум українських громадських об'єднань та ініціатив» (2023, 2024), забезпечили платформи для обговорення інтеграції біженців та переходу від реагування на надзвичайні ситуації до сталого залучення на місцях. Ці форуми сприяли співпраці між понад 50 установами та активізували участь у програмах допомоги як місцевого словацького населення, так і української діаспори, про що більш детально піде мова в останньому розділі нашого дослідження [23].

Посольство України у Словаччині підтримує ініціативи, що сприяють розвитку словацько-українських відносин, зокрема культурні обміни, освітні програми та координацію гуманітарної допомоги. Ці зусилля зміцнили соціальну та політичну присутність українців у Словаччині, підтримуючи пристосування біженців до словацького суспільства.

З 2022 по 2024 рік українсько-словацькі відносини відзначалися сильною початковою солідарністю, а потім більш обережним і комплексним підходом під керівництвом Фіцо. У той час як військова допомога та пряма підтримка зменшилися після 2023 року, співпраця у сфері реконструкції, гуманітарної допомоги та енергетики залишалася міцною. Однак розбіжності у поглядах на НАТО, економічну політику та геополітичне розташування відображали зміну пріоритетів політичного ландшафту Словаччини.

Висновки до розділу 2

Політичний вимір українсько-словацьких відносин у 2014-2024 роках відображає поглиблення партнерства, сформоване спільними регіональними викликами, європейською інтеграцією та наслідками триваючого конфлікту в Україні.

Російська анексія Криму в 2014 році та ескалація конфлікту на сході України стали каталізаторами словацької підтримки територіальної цілісності України. Словаччина постійно підтримує санкції ЄС проти Росії, виступаючи за дипломатичні рішення.

Після російського вторгнення у 2022 році Словаччина стала ключовим прихильником України, надаючи гуманітарну підтримку, військові постачання та матеріально-технічну допомогу. Реверсні газові потоки через Словаччину в Україну в 2014 році підкреслили відданість України енергетичній безпеці в умовах російського тиску.

Словаччина активно виступає за євроінтеграцію та реформи України. Під час зустрічей на високому рівні між лідерами Словаччини та України неодноразово наголошувалося на спільних цілях зміцнення зв'язків з Європейським Союзом. Співпраця в рамках НАТО значно розширилася, Словаччина підтримує прагнення України щодо можливого членства в НАТО та забезпечує навчання та матеріальну підтримку своїх збройних сил.

Спільні інфраструктурні проекти, такі як модернізація кордону та покращення транзиту енергії, посилили двосторонні економічні зв'язки. Слід зазначити, що розвиток мережі засобів доставки природного газу та електроенергії зміцнив регіональну енергетичну стійкість.

З 2022 року Словаччина прийняла сотні тисяч українських біженців, демонструючи міцні гуманітарні зв'язки. Законодавство «Lex Ukrajina» продемонструвало прагнення Словаччини сприяти інтеграції переміщених українців.

Позиція Словаччини як передової держави НАТО іноді вимагала балансування між потужною підтримкою України та підтриманням

внутрішньої політичної єдності та вирішенням внутрішніх проблем щодо розподілу ресурсів та енергетичної безпеки. Політичні зміни в Словаччині, включаючи зміни в керівництві та суспільних настроях щодо конфлікту, час від часу призводили до перекалібрування тону та пріоритетів двосторонніх відносин.

Період 2014-2024 років підкреслює стратегічне значення українсько-словацьких відносин у ширшому контексті безпеки Центральної та Східної Європи. Незважаючи на те, що Словаччина стала надійним союзником України, їхнє партнерство також підкреслює спільні виклики в регіональній стабільності, економічному співробітництві та інтеграції в західні політичні структури та системи безпеки. Ймовірно, ці відносини залишаться ключовими, оскільки Україна продовжує свій шлях до євроатлантичного союзу.

РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА СЛОВАЧЧИНИ

У період з 2014 по 2022 роки соціально-гуманітарна співпраця між Україною та Словаччиною значно поглибилася завдяки спільним історичним зв'язкам, географічній близькості та швидкому розвитку геополітичного ландшафту, зокрема конфлікту, спричиненого російською анексією Криму та війною на сході України. Словаччина відіграла вирішальну роль у наданні гуманітарної допомоги Україні в цей період як на двосторонній основі, так і через механізми Європейського Союзу.

Відразу після конфлікту у 2014 році Словаччина надала матеріальну та фінансову допомогу внутрішньо переміщеним особам в Україні, зосередившись на забезпеченні продуктами харчування, одягом, медикаментами та притулком. Словаччина також підтримала реконструкцію критичної інфраструктури в районах, які постраждали від війни, використовуючи кошти ЄС і двосторонні угоди. Ключовий проект передбачав постачання Словаччиною реверсного природного газу в Україну з 2014 року, забезпечуючи енергетичну безпеку в умовах напруженості України з Росією. Ця співпраця мала значні гуманітарні наслідки через стабілізацію енергопостачання України під час конфлікту.

Процвітали освітні та культурні програми обміну, коли словацькі університети пропонували стипендії українським студентам, особливо тим, хто переміщений через конфлікт. Такі програми, як ініціатива «SlovakAid», підтримували молодіжні та академічні програми обміну, тоді як транскордонні проекти, фінансовані ЄС, сприяли співпраці в освіті та культурній спадщині. До 2022 року понад 20 тис. українських дітей були інтегровані до словацьких шкіл після російського вторгнення, їм було надано мовне навчання та психологічну підтримку, щоб допомогти їм адаптуватися [22].

Словаччина стала ключовим партнером під час кризи біженців, спровокованої російським вторгненням у 2022 році. Понад 1 мільйон українців перетнули Словаччину, а понад 100 тис. залишаються в країні. Притулки для

надзвичайних ситуацій, заклади охорони здоров'я та волонтерські мережі мобілізовані для задоволення їхніх потреб. Неурядові організації (НУО), такі як «People in Need Slovakia» і «Caritas», координували роботу зі словацьким урядом щодо розподілу допомоги та сприяння переселенню біженців. Транскордонна координація включала створення транзитних коридорів та спрощення процедур оформлення віз та проживання для громадян України.

Ініціативи транскордонного співробітництва в рамках Програми транскордонного співробітництва Словаччина-Україна, що фінансується ЄС, були спрямовані на охорону здоров'я, захист навколишнього середовища та економічний розвиток. Помітно зміцнилося партнерство в галузі охорони здоров'я, коли словацькі лікарні почали приймати поранених українських військових і цивільних осіб, а словацькі спеціалісти проводили навчання для своїх українських колег. Для покращення мобільності та економічних зв'язків також було реалізовано відомі транскордонні інфраструктурні проекти, такі як модернізація прикордонних переходів і транспортних сполучень.

Підтримка громадянського суспільства була наріжним каменем зусиль Словаччини, оскільки НУО та державні установи допомагали Україні зміцнювати місцеве управління, просувати антикорупційні реформи та зміцнювати стійкість у постраждалих від війни громадах. Ініціативи, спрямовані на розширення прав і можливостей жінок і маргіналізованих груп, були особливо важливими, спрямовані на вирішення соціальної нерівності, загостреної конфліктом. Культурні проекти висвітлювали спільну спадщину, зокрема спільні фестивалі, художні виставки та збереження карпатських традицій [21, с. 188-190].

Проблеми співпраці включали обмежені ресурси з боку Словаччини та логістичні перешкоди в транскордонній координації. Незважаючи на це, Словаччина стала надійним партнером для України, сприяючи її гуманітарним потребам, підтримуючи її євроінтеграційні прагнення та зміцнюючи регіональну стабільність. Соціально-гуманітарні зусилля в цей період заклали

основу для зміцнення двосторонніх відносин і спільної відданості демократичним цінностям і правам людини.

Починаючи з лютого 2022 року, уряд Словаччини започаткував комплексну, багатосторонню ініціативу, щоб допомогти українським біженцям, які тікали від російського вторгнення, яке стало однією з найзначніших гуманітарних криз у Європі після Другої світової війни. Маючи 97-кілометровий кордон з Україною, Словаччина стала критичною країною транзиту та призначення для біженців. Уряд оголосив надзвичайний стан у прикордонних регіонах, щоб сприяти швидкому реагуванню, і координував свої зусилля з міжнародними організаціями, механізмами Європейського Союзу, місцевою владою та неурядовими організаціями, щоб впоратися з безпрецедентним потоком переміщених осіб.

Міністерство внутрішніх справ Словаччини створило центри прийому біженців на основних пунктах перетину кордону, зокрема Вишне-Німецьке, Убля та Велке Слеменце, де біженцям забезпечували найнеобхідніше, наприклад їжу, воду, ковдри та засоби гігієни. Медичний персонал був розміщений у цих центрах для надання першої допомоги, тестування на COVID-19 та вакцинації. Мобільні медичні підрозділи були розгорнуті для надання допомоги у разі невідкладної медичної допомоги. У період з лютого по грудень 2022 року Словаччина опрацювала понад 1,1 мільйона українських біженців, які перетинали її кордони, з яких приблизно 100 тис. вирішили залишитися в країні під статусом тимчасового захисту. Цей статус надавав їм доступ до основних послуг, включаючи охорону здоров'я, освіту, житло та ринок праці [4, с. 20-22].

Щоб задовольнити нагальні потреби біженців у житлі, уряд Словаччини виділив фінансування муніципалітетам і регіональним органам влади для створення тимчасових приміщень. Серед них були перепрофільовані школи, спортзали та громадські центри, а також модульні житлові приміщення. Крім того, уряд запровадив програму субсидій, яка компенсувала словацьким сім'ям, які прийняли українських біженців у своїх домівках, пропонуючи

фінансові стимули в розмірі від 200 до 350 євро на місяць залежно від розміру прийнятої сім'ї. До кінця 2022 року тисячі словацьких домогосподарств взяли участь у цій програмі, що значно зменшило тиск на громадські притулки.

Освіта для дітей-біженців була головним пріоритетом, до кінця 2022 року понад 20 тис. українських дітей навчалися у словацьких школах. Міністерство освіти вжило спеціальні заходи для сприяння їх інтеграції, зокрема забезпечило курси словацької мови, найняло україномовних асистентів вчителів, а також надання психологічних консультацій, щоб допомогти дітям впоратися з травмою. Учні-біженці також отримали доступ до шкільного харчування, позакласних заходів і безкоштовного шкільного приладдя. Університети Словаччини пропонували стипендії та звільнення від оплати навчання українським студентам, особливо тим, хто не зміг продовжити навчання через війну.

Міністерство охорони здоров'я Словаччини подбало про те, щоб українські біженці мали доступ до безкоштовних медичних послуг, включаючи вакцинацію та допологовий догляд. Лікарні лікували осіб із хронічними захворюваннями та травмами, пов'язаними з війною, тоді як неурядові організації та волонтерські бригади медичних працівників пропонували додаткову підтримку в центрах прийому та в міських районах із великою кількістю біженців. У співпраці з Механізмом цивільного захисту ЄС Словаччина забезпечила додаткове фінансування на медичне приладдя та персонал, щоб задовольнити зростаючий попит на свою систему охорони здоров'я [15].

Транспорт був ще однією сферою, де словацький уряд вжив рішучих дій. Українським біженцям надали безкоштовний проїзд поїздом у межах Словаччини, політику, яку реалізує державна залізнична компанія «Železničná spoločnosť Slovensko» (ZSSK). Ця політика дозволяла біженцям дістатися до притулків, возз'єднатися з членами сім'ї в інших частинах Словаччини або переїхати до інших європейських країн. Уряд також субсидував громадський транспорт у муніципалітетах, які сильно постраждали від напливу біженців.

Фінансова допомога була розподілена між НУО та громадськими організаціями для забезпечення ефективної доставки гуманітарної допомоги. Уряд тісно співпрацював з міжнародними організаціями, включаючи УВКБ ООН, ЮНІСЕФ і Червоний Хрест, щоб координувати розподіл допомоги. Такі організації, як «Люди в потребі Словаччини», «Карітас Словаччина» та місцеві благодійні організації відіграли важливу роль у наданні продуктових наборів, одягу та гігієнічних наборів як для біженців, так і для приймаючих громад. Гуманітарні конвої, організовані словацьким урядом, доставляли товари першої необхідності на українську територію, зосереджуючись на охоплених війною регіонах, де не вистачало основних засобів.

Щоб підтримати довгострокову інтеграцію українських біженців, уряд Словаччини запровадив заходи щодо сприяння працевлаштуванню. Біженці під тимчасовим захистом отримали дозвіл на роботу та доступ до служб зайнятості, що дало змогу багатьом знайти роботу в таких секторах, як охорона здоров'я, освіта, будівництво та сільське господарство. Були запропоновані програми мовної підготовки, щоб допомогти біженцям подолати мовні бар'єри, а курси професійної підготовки були доступні для тих, хто прагнув адаптувати свої навички до словацького ринку праці [15].

Було розпочато інформаційні кампанії для сприяння соціальній єдності та протидії дискримінації біженців. Ці кампанії висвітлювали внесок українців у словацьке суспільство та підкреслювали спільні цінності солідарності та гуманізму. Органи місцевого самоврядування організовували культурні заходи та програми залучення громади для сприяння взаєморозумінню між громадянами Словаччини та українськими біженцями.

Загалом Словаччина виділила сотні мільйонів євро на допомогу біженцям, використовуючи як національні ресурси, так і фінансування ЄС. Ця відповідь продемонструвала відданість Словаччини гуманітарним принципам і європейську солідарність, а також продемонструвала здатність маленької країни ефективно впоратися з масштабною гуманітарною кризою. До кінця 2022 року Словаччина не лише надала важливу підтримку тим, хто тікає від

війни, але й заклала основу для їхньої довгострокової інтеграції та відновлення.

Між 2014 та 2024 роками культурна та освітня співпраця між Словаччиною та Україною значно розширилася завдяки спільним історичним зв'язкам, географічній близькості та прагненню зміцнювати зв'язки. Протягом цього десятиліття дві країни реалізували численні програми, спрямовані на сприяння взаєморозумінню, академічній співпраці та культурному обміну, які часто підтримувалися фінансуванням Європейського Союзу та двосторонніми угодами.

Одним із яскравих моментів цієї співпраці стало збільшення числа словацьких університетів, які пропонують стипендії українським студентам. У Національній стипендіальній програмі Словацької Республіки суттєво зросла кількість учасників – сотні українських студентів і дослідників щороку отримують фінансування. Наприклад, такі інституції, як Університет Коменського в Братиславі та Університет імені Павла Йозефа Шафарика в Кошицях, не лише приймали українських студентів, а й розробляли спеціалізовані програми з вивчення Центральної Європи та міжнародних відносин, зосереджуючись на словацько-українській співпраці. Помітним проектом став «Транскордонний академічний міст», започаткований у 2017 році, який сприяв спільним дослідженням у галузі екології, зосереджуючись на біосферному регіоні Карпат, спільному екологічному скарбі двох країн [18; 24].

У культурному плані наріжним каменем двосторонньої взаємодії стали щорічні Дні української культури в Словаччині. Починаючи з 2015 року, ці заходи привезли українських музикантів, художників і кінематографістів до таких словацьких міст, як Кошице, Пряшів і Братислава. Серед важливих моментів були виставки сучасного українського мистецтва, такі як вітрина робіт українського художника-авангардиста Анатолія Криволапа у Братиславському художньому музеї Danubiana Meulensteen у 2020 році. Словацьку культуру також відзначали в Україні через такі заходи, як

Фестиваль словацького кіно в Києві та Львові, на якому відбувалися покази словацьких фільмів разом із дискусіями з режисерами та акторами. На фестивалі 2021 року помітно відзначився фільм «Тлумач», який висвітлює словацько-українські теми пам'яті та примирення.

У галузі мови та освіти процвітала словацько-українська мовна співпраця. Український культурний центр у Пряшові організував регулярні курси української мови для словацьких студентів, а українські університети, зокрема Ужгородський національний університет, розширили курси словацької мови. Цей взаємний наголос на мовній освіті завершився виданням спільного словацько-українського словника у 2019 році, спільним зусиллям лінгвістів обох країн.

Транскордонні проекти в Закарпатській області та Східній Словаччині вирізнялися своїм локальним впливом. Такі програми, як «Карпатський культурний коридор», започаткований у 2018 році, об'єднали місцеві громади через фольклорні фестивалі, ремісничі майстерні та традиційні музичні виступи. Ініціатива «Молодіжні карпатські діалоги» 2022 року об'єднала словацьких та українських студентів для вивчення спільної історії, написання спільних наукових робіт та пропозиції проектів сталого розвитку для прикордонних регіонів. Ці зусилля не лише прославляли культурну спадщину, але й вирішували такі нагальні проблеми, як збереження традиційних ремесел та сприяння екотуризму [24, с. 7].

Підтримка Словаччиною України під час її геополітичних викликів також вплинула на освітні та культурні зв'язки. Після кризи 2014 року в Криму та триваючого конфлікту на сході України Словаччина запровадила програми підтримки внутрішньо переміщених українських студентів. Наприклад, у 2016 році був створений спеціальний фонд для надання стипендій та житла студентам-переселенцям у словацьких університетах. Подібним чином словацькі неурядові організації співпрацювали з українськими групами громадянського суспільства, щоб організовувати проекти з усної історії, як-от «Голоси стійкості», які документували особисті історії постраждалих від війни

українців, перетворюючи їх на художні виставки та театральні вистави, представлені в обох країнах.

Програма Erasmus+ стала ще одним важливим інструментом для сприяння співпраці, коли словацькі та українські інституції спільно беруть участь у проектах, починаючи від дослідження відновлюваної енергії до збереження культурної спадщини. Один особливо успішний проект, «Поєднуючи історію та майбутнє», об'єднав студентів з обох країн для вивчення спільних історичних місць, таких як Мукачівський замок і Спішський замок, кульмінацією якого став документальний фільм, показаний у 2023 році на Братиславському та Львівському кінофестивалях.

Культурні та наукові обміни досягли нових висот завдяки словацько-українській співпраці в музиці та театрі. Словацький національний театр і Київський національний академічний драматичний театр імені Івана Франка співпрацювали над спільними постановками, зокрема українською постановкою «Статки-змятки» словацького драматурга Йозефа Грегора Тайовського у 2019 році. У 2021 році Словацький філармонічний оркестр гастролював Україною, виступаючи у таких великих містах, як Київ та Одеса, інтегруючи у свій репертуар твори українських композиторів.

Мистецькі резиденції відіграли трансформаційну роль у поглибленні стосунків між словацькими та українськими творчими діячами. Програма «Мистецтво без кордонів», започаткована у 2018 році, забезпечила проживання словацьких та українських митців у країнах один одного. Визначним проектом стала резиденція 2020 року в Кошицях, де українські скульптори співпрацювали зі словацькими колегами, щоб створити публічну арт-інсталяцію, що символізує дружбу та стійкість [43].

У епоху цифрових технологій дві нації обрали віртуальні платформи, щоб подолати бар'єри. Під час пандемії COVID-19 словацькі та українські університети співпрацювали в онлайн-семінарах, присвячених методологіям цифрової освіти. Віртуальні культурні події, як-от онлайн-видання Словацько-

українського поетичного марафону 2021 року, об'єднали поетів, перекладачів та аудиторію з обох країн, долаючи фізичні кордони.

До 2024 року Словаччина та Україна зарекомендували себе як тісні партнери в культурному та освітньому співробітництві, підтриманому незмінною відданістю спільному зростанню та розвитку. Їхні спільні зусилля не лише зміцнили двосторонні зв'язки, але й послужили моделлю для транскордонного партнерства в Центральній та Східній Європі.

У період з 2014 по 2024 рік українська діаспора в Словаччині зазнала значного зростання та трансформації через геополітичні події та зміну соціально-політичного клімату в регіоні. Анексія Криму Росією у 2014 році та наступний конфлікт на сході України ознаменували початок посилення міграції українців до Словаччини. Цю тенденцію ще більше посилювало вторгнення Росії в Україну в 2022 році, що призвело до значного потоку біженців, які шукають безпеки. До 2024 року українці стали однією з найбільших іноземних громад у Словаччині, за оцінками, їхнє населення перевищило 100 тис. осіб, включаючи як тих, хто постійно проживає, так і тих, хто нещодавно прибув.

З точки зору законних прав та інтеграції, Словаччина, як член Європейського Союзу, забезпечила основу для захисту та залучення іноземних громадян, у тому числі українців. У 2014 році багато українців, які проживали в Словаччині, були економічними мігрантами, скориставшись близькістю Словаччини до України та відносно відкритим ринком праці. Українці часто працювали в таких галузях, як будівництво, сільське господарство та сфера послуг, заповнюючи дефіцит робочої сили в цих галузях. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, підписана в 2014 році, сприяла тіснішим економічним і політичним зв'язкам, опосередковано покращуючи можливості для українців у Словаччині через спрощення організації подорожей і торгівлі [42].

Ситуація кардинально змінилася у 2022 році із загостренням війни в Україні. Словаччина швидко стала ключовою транзитною та приймаючою країною для українських біженців. Уряд активував Директиву ЄС про

тимчасовий захист, надаючи біженцям негайний доступ до місця проживання, роботи, охорони здоров'я та освіти. Ця директива була особливо важливою, оскільки забезпечувала правовий статус, відмінний від традиційних процедур надання притулку, прискорюючи інтеграцію переміщених осіб. До 2024 року понад 50 тисяч українців звернулися за тимчасовим захистом у Словаччині, багато з яких були жінками та дітьми. Це призвело до збільшення попиту на такі послуги, як житло, мовна освіта та психологічна підтримка, і підкреслило проблеми в системах соціального забезпечення та інтеграції Словаччини.

У культурному плані українська діаспора в Словаччині підтримувала сильне почуття ідентичності через громадські організації, церкви та культурні заходи. Традиційні українські фестивалі, мовні школи та культурні товариства набули популярності, сприяючи солідарності серед діаспори та підвищуючи обізнаність словаків про українську культуру. Уряд Словаччини та неурядові організації (НУО) підтримали зусилля з інтеграції, включаючи курси словацької мови та програми культурного обміну, хоча обмеження ресурсів іноді перешкоджали цим ініціативам.

У політичному плані українська громада Словаччини продовжувала займатися питаннями, що стосувалися України, організовуючи протести та збори коштів у відповідь на триваючий конфлікт. Уряд Словаччини, який історично підтримував територіальну цілісність України, посилив свою позицію проти російської агресії після 2022 року, відображаючи зрушення громадської думки в Словаччині в бік більшої солідарності з українцями. Проте збільшення присутності українців також призвело до періодичної соціальної напруги з випадками ксенофобії та дезінформації в деяких частинах словацького суспільства [51].

З точки зору освіти приплив українських дітей створив виклики та можливості для системи освіти Словаччини. Школи адаптувалися, запровадивши україномовну підтримку та найнявши двомовних учителів, а університети пропонували стипендії українським студентам. Ці зусилля не лише сприяли інтеграції, а й збагатили багатокультурну структуру

словацького суспільства. В економічному плані українці зробили значний внесок у словацьку економіку не лише як працівники, але й як підприємці, багато з яких відкривали малі підприємства в таких містах, як Братислава та Кошице.

До 2024 року українська діаспора в Словаччині зміцнила свою присутність, перетворившись із переважно економічної групи мігрантів на різноманітну спільноту, сформовану політикою вимушеної міграції та інтеграції. Їхні права були підкріплені законодавством ЄС і національними заходами, але залишалися проблеми в таких сферах, як довгострокова інтеграція, житло та боротьба з упередженнями. Досвід українців у Словаччині в цей період відображав ширші тенденції в Центральній Європі щодо міграції, гуманітарної допомоги та розвитку відносин між державами-членами ЄС та їхніми сусідами на сході.

Словацька діаспора в Україні, хоч і відносно невелика порівняно з іншими етнічними громадами, проте вона зберегла виразну культурну та історичну присутність, особливо в регіонах Закарпаття та прилеглих територіях. З 2014 по 2024 рік ця спільнота продовжувала підтримувати свої традиції, адаптуватися до геополітичних викликів та зміцнювати транскордонні зв'язки між Словаччиною та Україною. Станом на 2024 рік словацька діаспора в Україні налічувала близько 5 тис. осіб, більшість з яких зосереджена в Закарпатській області, історично багатонаціональному регіоні, де словаки століттями співіснували з українцями, угорцями, румунами та іншими групами [7].

Витоки словацької діаспори в Україні сягають XVIII-XIX століть, коли словаки оселилися в Карпатському регіоні в період Австро-Угорщини. Цей історичний зв'язок сприяв тісним культурним зв'язкам, і словацька спільнота традиційно була залучена до сільського господарства, лісівництва та дрібної торгівлі. З роками діаспора створила такі інституції, як культурні товариства, школи та церкви, які зберігають словацьку мову, звичаї та самобутність. Греко-католицька церква відіграла особливо важливу роль у підтримці

культурної єдності серед словаків Закарпаття, оскільки вона представляє спільну релігійну традицію з багатьма українцями регіону.

З 2014 року словацька громада в Україні зазнала змін через ширшу політичну та соціальну динаміку. Анексія Криму та конфлікт на сході України призвели до посилення націоналізму та зосередженості на збереженні етнічної ідентичності серед груп меншин України. Словаки в Україні, хоч і не постраждали безпосередньо від конфлікту, підтримували український суверенітет і працювали над зміцненням зв'язків зі своєю словацькою батьківщиною. Словаччина, як член Європейського Союзу та НАТО, надавала Україні дипломатичну та гуманітарну підтримку, що ще більше зміцнило відносини між двома країнами та опосередковано принесло користь словацькій діаспорі.

Уряд Словаччини через програми зовнішньої політики та діаспори підтримував словаків, які проживають в Україні, фінансуючи культурні та освітні ініціативи. Осередком популяризації словацької мови та традицій стало створене в Ужгороді Словацько-українське культурне товариство. Словаччина також запропонувала стипендії та програми обміну для молодих членів діаспори, що дозволило їм навчатися в словацьких університетах і підтримувати мовні та культурні зв'язки. Освітні зусилля були доповнені створенням словацьких класів у місцевих школах і святкуванням словацьких культурних днів, які включали народну музику, традиційні танці та літературу [32, с. 285-287].

Незважаючи на ці зусилля, словацька діаспора зіткнулася з проблемами збереження своєї ідентичності, зокрема через невеликий розмір громади та домінування української та російської мов у повсякденному житті. Багато молодих словаків в Україні дедалі більше інтегрувалися в українське суспільство, що породжує занепокоєння щодо культурної асиміляції. Проте транскордонна мобільність, спрощена близьким розташуванням Словаччини та України, дозволила багатьом членам діаспори зберігати подвійну

ідентичність, регулярно подорожуючи на роботу, відвідуючи сім'ю чи культурні заходи.

Під час російського вторгнення в Україну у 2022 році словацька діаспора постраждала опосередковано, оскільки Закарпаття стало притулком для внутрішньо переміщених осіб із зон конфлікту. Уряд Словаччини у відповідь на кризу надав значну гуманітарну допомогу Україні, зокрема підтримку Закарпаття. Словацькі громадські організації брали участь у зусиллях з надання допомоги, надаючи їжу, притулок та медичну допомогу сім'ям переміщених осіб, зміцнюючи їхні зв'язки з місцевими українськими громадами.

В економічному плані словаки в Україні часто займалися сільським господарством і малим бізнесом, що робило внесок у регіональну економіку Закарпаття. Діаспора також виграла від транскордонної торгівлі, зокрема після запровадження безвізового режиму для українців до ЄС у 2017 році. Це полегшило переміщення товарів і послуг між Словаччиною та Україною, підвищивши економічні можливості для словацьких підприємців в Україні.

Станом на 2024 рік словацька діаспора в Україні представляла собою стійку, але компактну спільноту з глибоким історичним корінням і сильним зв'язком як з батьківщиною своїх предків, так і з приймаючою країною. Їхній внесок у культурне розмаїття, транскордонне співробітництво та гуманітарні зусилля підкреслив їхнє значення в ширших словацько-українських відносинах. Проте підтримка словацької ідентичності в Україні залишалася пріоритетом із постійними зусиллями збалансувати інтеграцію зі збереженням культури в умовах динамічного політичного та соціального ландшафту регіону [43; 46].

Одним із ключових культурних закладів, що підтримує словацьку діаспору, є Словацький культурний центр в Ужгороді, заснований у 2001 році. Цей центр організовує заходи для збереження та популяризації словацьких традицій, зокрема щорічні фестивалі, такі як Дні словацької культури, де звучить народна музика, традиційна словацька кухня та виступи культурних

ансамблів, таких як «Slniečny lúč» («Сонячний промінь»). Ці заходи щорічно відвідують сотні людей, включаючи членів місцевої словацької громади та гостей зі Словаччини.

Уряд Словаччини відіграє активну роль у підтримці своєї діаспори в Україні. Наприклад, Офіс у справах словаків, які живуть за кордоном протягом 2014-2024 років виділяв приблизно 200 тис. євро на рік на культурні, освітні та інфраструктурні проекти, спрямовані на збереження словацької ідентичності в Україні. Одним із значних проектів став завершений у 2018 році ремонт Словацького дому в Ужгороді, який є осередком громадської діяльності та курсів словацької мови.

Освіта є наріжним каменем зусиль словацької діаспори щодо збереження своєї мови та культури. На Закарпатті декілька шкіл ведуть навчання словацькою мовою. Наприклад, Словацька гімназія в Ужгороді, де щорічно навчається близько 150 учнів, забезпечує двомовне навчання словацькою та українською мовами, забезпечуючи підростаюче покоління збереження мовної спадщини. Уряд Словаччини підтримує цю ініціативу, надаючи навчальні матеріали та фінансуючи навчальні програми для двомовних вчителів. Крім того, українським словакам надаються стипендії для здобуття вищої освіти в Словаччині; з 2014 по 2024 роки понад 300 студентів скористалися такими програмами.

Під час російського вторгнення в Україну у 2022 році Закарпаття стало притулком для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що опосередковано вплинуло на словацьку громаду. Хоча сама область безпосередньо не постраждала від військових дій, приплив понад 200 тис. ВПО на Закарпаття створив значний тиск на місцеву інфраструктуру. Словацькі громадські організації сприяли зусиллям з надання допомоги, надаючи притулок, їжу та іншу допомогу. Наприклад, Словацька греко-католицька церква на Закарпатті організувала гуманітарну допомогу сім'ям переселенців, роздавши понад 10 тонн продуктів лише у 2022 році [46].

Економічно словацька діаспора в Україні традиційно займається сільським господарством і малим бізнесом. В останні роки транскордонна торгівля між Словаччиною та Україною надала словацьким підприємцям додаткові можливості. Наприклад, словацькі підприємства на Закарпатті, такі як сімейні виноробні та ремісничі майстерні, отримали вигоду від членства Словаччини в ЄС, що полегшує експорт регіональної продукції на європейські ринки. Торгівля між Словаччиною та Закарпаттям значно зросла після запровадження безвізового режиму України з ЄС у 2017 році, причому двостороння торгівля товарами та послугами зростала за цей період на 15-20% щорічно.

Релігійні установи відіграють вирішальну роль в об'єднанні словацької діаспори. Греко-католицька церква, яка обслуговує як словаків, так і українців на Закарпатті, у кількох парафіях проводить богослужіння словацькою мовою. Словацька діаспора відзначає ключові релігійні свята, такі як Різдво та Великдень, за традиційними словацькими звичаями, залучаючи сотні учасників на заходи, що проводяться в церквах і громадських центрах.

Незважаючи на свою нечисленність, словаки в Україні залишаються життєво важливою ланкою у словацько-українських відносинах. Геополітичні виклики, такі як триваючий конфлікт в Україні та пов'язаний з ним економічний тиск, підкреслили стійкість цієї діаспори. До 2024 року їхні зусилля щодо збереження культури, сприяння транскордонному співробітництву та підтримки місцевих громад підкреслили їх важливість не лише як групи меншини, але й як активних учасників мультикультурної ідентичності України. Проте збереження їхньої культурної спадщини потребує постійної підтримки з боку Словаччини та України, особливо в таких сферах, як освіта, інфраструктура та розвиток громад [43].

Ставлення словацького суспільства до російської агресії проти України протягом 2014-2024 років відображає унікальний перетин історичних зв'язків, геополітичних проблем і впливу зовнішніх наративів. У 2014 році анексія Криму та початок конфлікту на сході України викликали неоднозначну

реакцію в Словаччині. Багато словаків дивилися на ситуацію через призму, сформовану спільною слов'янською ідентичністю, історичними симпатіями до Росії та скептицизмом щодо західних інституцій. Опитування, проведені одразу після дій Росії, як-от опитування Словацької асоціації зовнішньої політики, показали, що приблизно 40% словаків не бажають повністю засуджувати Росію, при цьому багато хто звинувачує у кризі ширшу напруженість між НАТО та Москвою. Ця амбівалентність була особливо виразною серед старших поколінь, які зберегли позитивні спогади про зв'язки Словаччини радянської доби [59].

Оскільки конфлікт тривав, наративи, поширені проросійськими ЗМІ та місцевими політиками, які симпатизують Росії, ще більше вплинули на громадську думку. Словаччина стала сприятливим ґрунтом для кампаній з дезінформації, а дослідження таких організацій, як Globsec, визнали її однією з найбільш вразливих країн ЄС до кремлівської пропаганди. Наративи, які зображують Україну корумпованою, піддають сумніву легітимність її уряду після 2014 року або виставляють НАТО агресором, отримали широкий резонанс. Наприклад, до 2018 року суспільна довіра до НАТО в Словаччині була найнижчою серед східноєвропейських країн: лише 48% висловили довіру до альянсу. Цей скептицизм поширювався на сприйняття ролі Заходу в конфлікті, оскільки багато словаків вважали санкції проти Росії контрпродуктивними або шкідливими для економіки Словаччини, враховуючи її енергетичну залежність від російського газу.

Однак повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році стало переломним моментом у суспільних настроях. Хоча початкова реакція знову була неоднозначною, деякі верстви населення звинувачували НАТО в провокаціях Росії, сам масштаб агресії та супутня гуманітарна криза призвели до поступового зсуву. Опитування, проведені у 2022 році, показали, що близько 50% словаків підтримують Україну та запровадження санкцій проти Росії, хоча цей рівень підтримки залишається значно нижчим, ніж у сусідніх країнах, таких як Польща чи Чехія. Молодші словаки, особливо міське та

освічене населення, частіше висловлювали солідарність з Україною, брали участь у гуманітарних зусиллях і підтримували оборонні заходи НАТО. Цей розподіл поколінь підкреслив тривалий вплив історичних наративів серед старших демографічних груп.

Політична ситуація в Словаччині ще більше ускладнила національну позицію. Такі політики, як колишній прем'єр-міністр Роберт Фіцо та інші члени партії Smer-SD, відкрито ставили під сумнів санкції ЄС, військову допомогу Україні та узгодження Словаччини з політикою НАТО, звертаючись до верств населення, які живуть проросійські настрої. Натомість президент Зузана Чапутова та її адміністрація зайняли більш однозначну позицію на користь України, наголошуючи на зобов'язаннях Словаччини як члена ЄС і НАТО. Ця політична дихотомія віддзеркалювала розкол суспільства: сільські та економічно неблагополучні райони часто були більш схильні до проросійських поглядів, тоді як міські центри були більш проєвропейськими.

Соціологічні дослідження показали, що дезінформація відіграє центральну роль у формуванні ставлення. Звіти словацьких аналітичних центрів, як-от MEMO 98, підкреслювали, як російські пропагандистські наративи – наприклад, зображення вторгнення як «спеціальної військової операції» для захисту російськомовних – набули популярності серед певної словацької аудиторії. Оформлення Заходу як антагоніста словацьких інтересів у поєднанні зі страхом економічної нестабільності підживлювало опір політиці підтримки України. Наприклад, в опитуванні 2023 року лише близько 40% респондентів підтримали збільшення військової допомоги Україні, навіть якщо громадська симпатія до українських біженців залишалася відносно високою [57].

Зусилля звичайних людей і громадянського суспільства відіграли вирішальну роль у протидії дезінформації та зміцненні солідарності з Україною. Словацькі неурядові організації організовували акції гуманітарної допомоги, культурні заходи та громадські кампанії для підвищення обізнаності про реалії конфлікту. Ці зусилля разом зі збільшенням уваги до

українських біженців та їхніх історій сприяли поступовому пом'якшенню деяких негативних настроїв.

До 2024 року погляд словацького суспільства на російську агресію відображав глибоко розділену, але повільно змінювану позицію. У той час як проросійські настрої та скептицизм щодо НАТО зберігалися серед значної частини населення, особливо в сільській місцевості та серед старших поколінь, зростаючий сегмент, особливо серед молоді, висловлював чітку підтримку Україні та її боротьбі з російською агресією. Ця зміна підкреслила складну взаємодію історичної лояльності, впливу ЗМІ та трансформаційного впливу триваючої війни на словацьку громадську думку.

Висновки до розділу 3

Період з 2014 по 2024 рік ознаменувався значним розвитком соціально-гуманітарного співробітництва між Україною та Словаччиною, зумовленого необхідністю подолання наслідків російської агресії проти України та зміцнення взаєморозуміння та підтримки. Ця співпраця розвивалася в різних вимірах, включаючи гуманітарну допомогу, допомогу біженцям, культурний обмін і низові ініціативи, що відображає зростаюче визнання спільних інтересів і цінностей.

Після анексії Росією Криму та початку війни на сході України в 2014 році Словаччина стала важливим регіональним партнером для України, пропонуючи гуманітарну допомогу, надаючи підтримку переміщеним особам і сприяючи транскордонному співробітництву. Словацькі неурядові організації та групи громадянського суспільства відіграли особливо активну роль в організації кампаній допомоги, доставці необхідних товарів у постраждалих від конфлікту райони та підвищенні обізнаності про ситуацію в Україні.

Уряд Словаччини, який часто був обмежений внутрішніми політичними розбіжностями, також сприяв гуманітарним потребам України, включаючи фінансування програм інтеграції біженців та медичної підтримки. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році посилює цю співпрацю, оскільки Словаччина стала ключовою транзитною країною для українських біженців, які тікають від війни. Понад 100 тис. українців шукали притулку в Словаччині протягом перших місяців вторгнення, що спонукало до безпрецедентної мобілізації ресурсів з боку словацької влади, неурядових організацій і місцевих громад. Тимчасове житло, мовні курси, можливості працевлаштування та доступ до освіти були одними з ініціатив, реалізованих для підтримки біженців, що відображає тверду прихильність до вирішення гуманітарних проблем.

У цей період також розширилися культурні та освітні обміни, сприяючи поглибленню зв'язків між двома націями. Словацькі та українські університети розробили спільні академічні програми, а культурні фестивалі та заходи демонстрували багаті традиції обох країн, зміцнюючи зв'язки між людьми. Крім того, словацькі волонтери та активісти співпрацювали з українськими колегами для відновлення зруйнованої війною інфраструктури, підтримки сімей переміщених осіб та надання психологічної допомоги постраждалим від конфлікту. Особливо помітною була співпраця з низами, оскільки громадяни Словаччини продемонстрували солідарність з Україною через кампанії зі збору коштів, збори пожертв та публічні демонстрації підтримки.

Незважаючи на ці досягнення, залишалися проблеми, включаючи обмеження ресурсів, періодичні політичні розбіжності та вплив кампаній дезінформації, спрямованих на словацьку громадську думку. Проте стійкість соціальної та гуманітарної співпраці між Україною та Словаччиною підкреслила спільну відданість регіональній стабільності, демократичним цінностям та людській гідності. До 2024 року партнерство не лише задовольнило нагальні гуманітарні потреби, але й заклало основу для

довгострокової співпраці та зміцнило зв'язки між двома країнами, підкресливши важливість солідарності під час кризи.

ВИСНОВКИ

Українсько-словацькі відносини з 2014 по 2024 роки розвивалися в динамічних рамках, сформованих регіональними безпековими кризами, ширшим європейським геополітичним контекстом та мінливими потребами обох країн. Цю тему було ретельно проаналізовано в академічній та експертній літературі, де ключові теми стосуються подвійної ролі Словаччини як члена ЄС і НАТО з історичними зв'язками з Росією, впливу російської агресії проти України та багатогранних вимірів двосторонньої взаємодії. Дослідники підкреслюють напругу у внутрішній політиці Словаччини, де конкуруючі прозахідні та проросійські наративи впливають на зовнішньополітичні рішення, а також послідовну роль громадянського суспільства у подоланні розривів через гуманітарну та культурну співпрацю. Українські та словацькі автори часто звертаються до тематики транскордонних ініціатив, гуманітарних зусиль під час криз та співпраці в енергетиці, підкреслюючи складність цих відносин у час глибокої регіональної трансформації.

Політичні аспекти українсько-словацьких відносин у цей період визначалися сумішшю солідарності, прагматизму та періодичних суперечок. Після анексії Росією Криму в 2014 році Словаччина офіційно підтримала суверенітет і територіальну цілісність України, приєднавшись до санкцій ЄС проти Росії та ширших європейських зусиль щодо допомоги Україні. Проте політичний ландшафт Словаччини часто віддзеркалював амбівалентність під впливом проросійських голосів та економічних міркувань, зокрема щодо енергетичної залежності від російського газу. Такі лідери, як Роберт Фіцо, висловлювали скептицизм щодо ефективності санкцій і критикували передбачувану роль НАТО в ескалації напруженості, створюючи моменти напруги в двосторонніх і багатосторонніх рамках. І навпаки, інші лідери Словаччини, такі як президент Зузана Чапутова, рішуче підтримували Україну, дотримуючись принципів ЄС і НАТО та наголошуючи на ролі

Словаччини як демократичного партнера в регіоні. Диверсифікація поставок енергоресурсів, у тому числі реверсних потоків газу зі Словаччини в Україну, стала символом конструктивної політичної та економічної співпраці, допомагаючи Україні зменшити її залежність від російських енергоносіїв та зміцнюючи регіональну енергетичну безпеку.

У соціально-гуманітарній сфері українсько-словацькі відносини відзначалися значною взаємодією, особливо в періоди загострення конфліктів. Російське вторгнення в Україну в 2022 році принесло безпрецедентну хвилю біженців до Словаччини, причому країна слугувала як транзитним пунктом, так і пунктом призначення для переміщених українців. Влада Словаччини в координації з неурядовими та масовими організаціями мобілізувалися, щоб забезпечити біженців житлом, медичним обслуговуванням, освітою та інтеграційними послугами. Цей період також став свідком сплеску громадської солідарності, оскільки громадяни Словаччини організовували збори пожертвувань, брали участь у програмах допомоги біженцям і брали участь у просвітницьких кампаніях, які висвітлювали тяжке становище українців, які постраждали від війни. Ініціативи транскордонного співробітництва, підтримані механізмами фінансування ЄС, відіграли вирішальну роль у посиленні місцевого економічного розвитку, покращенні інфраструктури та культурних обмінах у регіонах, що межують з Україною. Ці ініціативи не лише стосувалися нагальних гуманітарних потреб, але й сприяли довгостроковим зв'язкам, заохочуючи спільні проекти та залучення громади.

Ще одним наріжним каменем двосторонніх відносин протягом цього десятиліття були культурні та освітні обміни. Університети обох країн створили спільні академічні програми, ініціативи з обміну студентами та дослідницьку співпрацю, сприяючи інтелектуальному та культурному діалогу. Культурні фестивалі, художні виставки та публічні заходи, присвячені спільній спадщині та розмаїттю двох націй, ще більше зміцнили зв'язки між людьми, створивши платформу для взаєморозуміння та співпраці. Роль словацького громадянського суспільства у протидії дезінформації та

поширенні точних наративів про війну в Україні ставала дедалі важливішою, оскільки проросійська пропаганда та кампанії з дезінформації намагалися підірвати підтримку України в Словаччині.

Незважаючи на успіхи, залишалися виклики у вигляді коливань громадської думки в Словаччині, внутрішніх політичних змін та економічного тиску, посиленого війною. Кампанії дезінформації, націлені на словацьку аудиторію, часто використовували історичні наративи, економічні тривоги та побоювання геополітичної нестабільності, створюючи перешкоди для підтримки постійної громадської та політичної підтримки України. Тим не менш, стійкість українсько-словацьких відносин була очевидною в постійних гуманітарних зусиллях, енергетичному партнерстві та культурних обмінах, які характеризували це десятиліття. До 2024 року ці відносини перетворилися на міцне партнерство, яке відзначається взаємною прихильністю до вирішення спільних проблем, зміцнення стабільності в Центральній і Східній Європі та створення основи для глибшої інтеграції та співпраці в наступні роки.

Перспективні дослідження проблематики двосторонніх українсько-словацьких відносин обов'язково мають ґрунтуватися мультидисциплінарному підході, який поєднує політологію, соціологію та культурологію, щоб забезпечити більш цілісне розуміння українсько-словацьких відносин. Наприклад, поглиблене вивчення внутрішньої політики Словаччини та її впливу на зовнішньополітичні рішення щодо України пролило б світло на те, як внутрішні розбіжності та громадська думка впливають на міжнародну взаємодію. Подібним чином подальші дослідження можуть вивчити ефективність енергетичної політики Словаччини в підтримці енергетичної незалежності України, оцінивши довгострокові наслідки для регіональної енергетичної безпеки та економічної стійкості.

Оскільки регіон продовжує стикатися з проблемами безпеки та економічними трансформаціями, довгострокові траєкторії українсько-словацьких відносин мають значні наслідки для європейської стабільності та інтеграції. Перспективи подальших досліджень можуть включати сценарний

аналіз того, як ці відносини можуть розвиватися за різних геополітичних умов, включаючи розв'язання чи продовження війни в Україні. Зосереджуючись на рушійних силах, бар'єрах і результатах співпраці між Україною та Словаччиною, дослідники можуть сприяти глибшому розумінню того, як малі та середні держави долають кризи та будують стійкі партнерства у взаємопов'язаному світі. Зрештою, вивчення українсько-словацьких відносин у цей період дає не лише історичні відомості про стійкість і співпрацю, але й план вирішення майбутніх викликів у регіональній та міжнародній політиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артёмов І.В. Актальні аспекти українсько-словацького транскордонного співробітництва. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Випуск 119 (частина І). С. 18-25.
2. Бенч О. Українсько-словацькі відносини: погляд з перспективи культури. *Культурологічна думка*. 2020. №17. С. 75-81.
3. Бурдяк В. Політичні трансформації у посткомуністичних державах ЦСЄ: теоретичні та методологічні підходи. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2016. Т. 33–34. С. 40-49.
4. Бусленко В.В. Політика Словаччини щодо підтримки України в умовах військової агресії росії. *Політичне життя*. 2024. № 1. С. 19-25.
5. Віднянський С. Розвиток та проблемні питання партнерських відносин України з сусідніми країнами-членами ЄС. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2021. С. 156-176.
6. Дулеба О., Білчік В. Наслідки членства в ЄС: досвід Словаччини. *Трансформаційні процеси у країнах Вишеградської групи та України: порівняльний аналіз* / за ред. Г. М. Перепелиці. К.: Стилос, 2013. С. 234-248.
7. Зан М. Національні меншини Словацької Республіки як суб'єкти політики. *Ужгородські словацькі наукові читання: історія, культура, політика, право: наук. зб.* / ред.: М. Лендьел, С. Мітряєва, А. Стряпко. Ужгород: Ліра, 2014. С. 117-128.
8. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2014-2016) / Авт. кол.: С. В. Віднянський, О. М. Горенко, А. Ю. Мартинов (відп. ред.), В. В. Піскіжова (відп. секр.), Г. О. Харлан. НАН України. Інститут історії України. Київ, 2017. 319 с.

9. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2017–2019) / Авт. вступ. ст., упоряд. А.Ю. Мартинов; Відп. ред. С. В. Віднянський. НАН України. Інститут історії України. Київ, 2020. 310 с.
10. Іванов М. Динаміка українсько-словацьких міждержавних відносин на сучасному етапі. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 2. С. 39-46.
11. Інтерв'ю Надзвичайного і Повноважного Посла України в Словацькій Республіці пана Олега Гаваші – «Parlamentný kuriér» 03.11.2015. URL: <https://slovakia.mfa.gov.ua/news/4161-rozhovor-s-mimoriadnym-a-splnomocnenm-vevyslancm-ukrajiny-v-slovenskej-republike-olehom-havaimparlamentn-kurir-03112015> (дата звернення: 22.11.2024).
12. Історія, що об'єднує. Нариси новітнього транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні: монографія / за заг. ред. С.І. Устича. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2017. 456 с.
13. Карпатський Євро регіон: п'ять країн, одна екосистема. URL: <https://ekarpaty.com/pro-nas/evroregion/> (дата звернення: 22.11.2024).
14. Купар Д.М. Словацько-російські міждержавні відносини (1993-2014 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук. Ужгород, 2016. 22 с.
15. Курта О. Підтримка України чи Росії: як у Словаччині ставляться до війни. Суспільне. Новини. 22.09.2022. URL: <https://susplne.media/284445-pidtrimka-ukraini-ci-rosii-ak-u-slovaccini-stavlatsa-do-vijni/> (дата звернення: 22.11.2024).
16. Магда Є. Україна та країни V4: гібридні загрози та відповіді. *Становлення та розвиток співробітництва України з країнами Вишеградської групи*: колективна монографія / за ред. І. І. Іваненка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С.65-75.
17. Максимець В. Є. Трансформація зовнішньої політики Словацької Республіки в умовах формування нової системи «балансу сил» в Центрально-Східній Європі: автореферат дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2017. 20 с.

18. Медовий місяць українсько-словацьких стосунків. URL: <http://prismua.org/honeymoon-ukrainian-slovak-relations/> (дата звернення: 22.11.2024).
19. Опікування України та Словаччини проблематикою збереження статусу головних транзитерів газу до ЄС визначає панівну роль енергетичної дипломатії у царині двосторонніх економічних відносин. URL: <http://prismua.org/ukraine-slovakia/> (дата звернення: 22.11.2024).
20. Остапець Ю. Електоральний фактор в еволюції партійного ландшафту країн Вишегородської четвірки (2015–2018 рр.). *Регіональні студії*. 2018. № 12. С. 122-131.
21. Павлишина В. Р. Розбудова напрямів міждержавної співпраці України зі Словацькою республікою. *Геополітика України: історія і сучасність. Збірник наукових праць*. 2017. № 2. С. 183-196.
22. Посольство України в Словацькій Республіці. Науково-технічне співробітництво. URL: <https://slovakia.mfa.gov.ua/spolupraca/vedecko-technicka> (дата звернення: 22.11.2024).
23. Посольство України в Словацькій Республіці. Політичні відносини. URL: <https://slovakia.mfa.gov.ua/spolupraca/politicke-vztahy> (дата звернення: 22.11.2024).
24. Приходько В. Транскордонне економічне співробітництво в Карпатському єврорегіоні в контексті сталого просторового розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. С. 1-9.
25. Проблемні питання взаємовідносин Україна-Словаччина. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/problemni-pitannya-vzaemovidnosin-ukraina-slovachchina> (дата звернення: 22.11.2024).
26. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.

27. Санкції Словаччини проти Росії триватимуть, доки триватиме окупація, – прем'єр Хегер. URL: https://lb.ua/world/2021/08/23/492300_sanktsii_slovachchini_proti_rosii.html (дата звернення: 22.11.2024).
28. Сергієнко Т. С. Українсько-словацькі відносини: формування системи міждержавного співробітництва (90-ті роки ХХ – початок ХХІ століть): Монографія. Ужгород: Карпати, 2012. 274 с.
29. Словацькі політики надіслали меседжі на підтримку України. Slovak Spectator. Новини зі Словаччини. 24.08.2022. URL: <https://novyny.sme.sk/c/22992678/slovatski-polityky-nadislaly-mesedzhi-pidtrymki-ukrainy.html>.
30. Словаччина й надалі надаватиме максимальну безпекову допомогу Україні – Володимир Зеленський за результатами зустрічі із Зузаною Чапутовою у Києві. 31 травня 2022 р. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/slovachchina-j-nadali-nadavatime-maksimalnu-bezpekovu-dopomo-75489> (дата звернення: 22.11.2024).
31. Смартік В. Світові економічні системи. К.: Азимут, 2015. 562 с.
32. Соколовський О. Питання національних меншин у розвитку транскордонної співпраці Карпатського євро регіону. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 1 (9). С. 283-299.
33. Стенограма засідання Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва 15 грудня 2021 року. URL: <https://komzak.rada.gov.ua/print/73937.html> (дата звернення: 22.11.2024).
34. Тодоров І., Тодорова Н. Інформаційна діяльність українського посольства у Словаччині в контексті російської агресії в Україні. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2021. № 1 (26). С. 9-17.

35. Турчин Я. Особливості партнерства між Україною та Вишеградською групою у контексті сучасних геополітичних викликів. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2015. Вип. 27. С. 144-152.
36. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки про науково-технологічне співробітництво. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_020#Text (дата звернення: 22.11.2024).
37. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_850#Text (дата звернення: 22.11.2024).
38. Угода між Україною та Словацькою Республікою про місцевий прикордонний рух. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_076#Text (дата звернення: 22.11.2024).
39. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2820 (дата звернення: 22.11.2024).
40. Уряд Словаччини на чолі з Фіцо отримав довіру парламенту. Європейська правда. 2023. 21 лист. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/11/21/7174001/> (дата звернення: 22.11.2024).
41. Akčný plán Konceptie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2016 – 2018. URL: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/aktuality/ros/2016/01/KROS_AP_2016-18_16-01-20.pdf (дата звернення: 22.11.2024).

42. Akčný plán koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2017 – 2018. URL: <http://www.rokovanie.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=26293> (дата звернення: 22.11.2024).
43. Bench O. Ukrainian-Slovak relations: a close look. URL: <https://conservative.study/en/analytics/ukrainian-slovak-relations-a-close-look/> (дата звернення: 22.11.2024).
44. Čaputová bola na Ukrajine. Stretla sa so Zelenským, vystúpila v parlamente. URL: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/628729-prezidentka-caputova-je-na-navsteve-ukrajiny-stretla-sa-so-zelenskym/> (дата звернення: 22.11.2024).
45. Čaputová je v Kyjeve. Prezidentka podporila rýchly vstup Ukrajiny do EÚ. URL: <https://domov.sme.sk/c/22925376/caputova-ukrajina-rusko-vojna-navsteva.html> (дата звернення: 22.11.2024).
46. Duleba A. Bilaterálne vzťahy SR s Ukrajinou a prognóza ich vývoja v strednodobej perspektíve Návrh stratégie rozvoja vzťahov s Ukrajinou URL: https://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2022/02/Ukrajina_web-6.pdf 1. (дата звернення: 22.11.2024).
47. Janicek K. Slovakia basks under NATO umbrella, sends Ukraine old arms. URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/slovakia-ap-ukraine-nato-bratislava-b2291801.html> (дата звернення: 22.11.2024).
48. Kucharczyk J., Mesežnikov G. Diverging Voices, Converging Policies: The Visegrad States' Reactions to the Russia-Ukraine Conflict. URL: https://cz.boell.org/sites/default/files/diverging_voices_converging_policies.pdf (дата звернення: 22.11.2024).
49. Lendel M. Security challenges to Central European bordering territories: view from the Transcarpatian region of Ukraine. *Securitologia*. 2015. Vol. 21 (1). P. 61-73.

50. Lendel M. Ukrainian-Slovak relations milestones in the context of the EU-Ukraine Association Agreement. *Annales Scientia Politica*. 2021. Vol. 10 (2). P. 44-53.
51. Levoniuk T. A Trouble-Free Neighbor: What Should Ukraine Change in Relations with Slovakia? URL: <https://neweurope.org.ua/en/analytics/bezproblemnyj-susid-shho-ukrayina-maye-zminyty-u-vidnosynah-zi-slovachchynoyu/> (дата звернення: 22.11.2024).
52. Migračné Informačné Centrum IOM. URL: <https://www.mic.iom.sk/sk/novinky/760-informatsiya-ukrayina.html> (дата звернення 22.11.2024).
53. Nemečková N. Charting a Way Out of the Disinformation Stalemate: Targeted Recommendations for Czechia, Slovakia, and Poland. URL: <https://east-center.org/wp-content/uploads/2024/06/Charting-a-Way-Out-of-Disinformation-Stalemate.pdf> (дата звернення: 22.11.2024).
54. Obete Buče a Irpiňa trpeli V telách im našli malé kovové šipy, používané najmä počas prvej svetovej vojny. URL: <https://www.postoj.sk/104429/v-telach-im-nasli-male-kovove-sipy-pouzivane-najmae-pocas-prvej-svetovej-vojny> (дата звернення: 22.11.2024).
55. Premiér Heger počas stretnutia so Zelenským: Ukrajina patrí do EÚ. URL: <https://www.vlada.gov.sk/premier-heger-pocas-stretnutia-so-zelenskym-ukrajina-patri-do-eu/> (дата звернення: 22.11.2024).
56. Šefčíková K. Hostile Narrative Brief: War in Ukraine. Political Context: Czech Republic. URL: <https://iribeaconproject.org/sites/default/files/2023-07/S02.2%20Hostile%20Narrative%20Brief%20-%20Political%20Context%20-%20Czech%20Republic.pdf> (дата звернення: 22.11.2024).
57. Slováci protestujú proti vojne na Ukrajine. Vo viacerých mestách ľudia pochodujú za mier a prejavujú solidaritu. URL: <https://refresher.sk/110925-FOTO-a-VIDEO-Slovaci-protestuju-proti-vojne-na-Ukrajine-Vo-viacerych->

- mestach-ludia-pochoduju-za-mier-a-prejavuju-solidaritu (дата звернення: 22.11.2024).
58. Štulajter I. Putin robí na Ukrajine správnu vec. URL: <https://dennikn.sk/3269741/putin-robi-na-ukrajine-spravnu-vec/?ref=list> (дата звернення: 22.11.2024).
  59. Učeň P. The Russia-Ukraine War and the Radicalization of Political Discourse in Slovakia. URL: <https://www.populismstudies.org/the-russia-ukraine-war-and-the-radicalization-of-political-discourse-in-slovakia/> (дата звернення: 22.11.2024).
  60. Ukraine and Slovakia sign four documents following joint intergovernmental consultations. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ukraina-ta-slovachchyna-pidpysaly-chotyry-dokumenty-za-pidsumkamy-spilnykh-mizhuriadovykh-konsultatsii> (дата звернення: 22.11.2024).
  61. V. Zelenskyj sa v parlamente poďakoval Slovensku: Vaša pomoc by mohla byť príkladom pre ostatné krajiny. URL: https://tvnoviny.sk/domace/clanok/172035-sledujte-nazivo-ukrajinsky-prezident-zelenskyj-sa-prihovara-slovenskym-poslancom?campaignsrc=tn_clipboard (дата звернення: 22.11.2024).
  62. Vorotnyuk M. Foreign policy audit: UkraineSlovak Republic. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Aud_Ukr_Slovak_eng_net.pdf (дата звернення: 22.11.2024).